

שמחת שלמה

מאוצרותיו המשמחים של זקנינו רבי שמחה שלמה לוין זצ"ל

גליון מספר 158 פרשת ויצא (שנה ד) תשע"ח

מבוסס על

גליון מספר 107 ויצא (שנה ג) תשע"ז וגליון מספר 52, פרשת ויצא (שנה ב'), תשע"ו
עם הוספות רבות מאד

* * *

למעוניינים לקבל הגליון בדואר, בפקס או בדואר אלקטרוני
או להוסיף הערות והארות, מעשים והנהגות, מתורתו של זקנינו הצדיק זצ"ל:
אברהם משה רוט, פארן 1ב' ירושלים, 0527652027
דוא"ל: haravsslevin@gmail.com

פרשת ויצא

סולם מצב ארצה – וראשו מגיע השמימה
איך להישאר גבוה למרות שהרגלים מתבוססות באדמה

על שלימותו, ואילו הוא בא לומר להיפך – שיבוא עם שלימותו כרבו בחכמה, ע"ש).

והנה יעקב אבינו ע"ה היה ירא מאד מבית לבן הרשע עובד התרפים, שלא יוכל לקיים שם תורה ומצוות, ולכן אמר הלוואי שאשוב 'בשלום' אל בית אבי, בשלמות שיש לי היום, שלא אחסיר ממנה ואפסידנה, כי להוסיף שלימות על שלימותי מסתמא לא אוכל שם אך הלוואי שלא אגרע השלמות שיש לי עתה, ולכן אמר 'ושבתי בשלום'.

ומרבי נח לוי זצ"ל שמעתי לתרץ שבאמת לשון 'ושבתי בשלום' אל בית אבי' מרמז על זמן מיתתו כאשר ישוב אל בית אביו שבשמיים, שהתפלל יעקב אבינו שלא יושפע מלבן ואנשי חרן אלא יעמוד בצדקתו עד שישלים את ימי חייו 'וישוב בשלום' – בשלימות ומעשים טובים – אל בית אביו שבשמיים. ולפי"ז ביאר את המשך הפסוק 'והיה ה' לי לאלקים' שהנה כידוע נשמתו של האדם קודם ירידתה לעולם השפל היתה תחת כסא הכבוד, והטעם שנשלחה לעבוד את ה' בעולם הזה הוא מחמת רחמי ה' שלא תתענג הנשמה מצד החסד לבד, ויהיה לה צער כאוכלת 'נהמא דכיסופא' [לחם חיים], ולכן נשלחה הנשמה לעוה"ז כדי שתעבוד את ה' ועי"ז תזכה גם מן הדין לשכר ועונג, וזהו שביקש יעקב 'והיה ה' – מידת החסד, לי לאלקים' – מידת הדין' שהחסד אשר הושפע עלי קודם ירידתו לעולם יהיה גם מצד 'אלקים' כי אזכה לשוב

א.

חששו של יעקב מהשפעתו השלילית של לבן

'אם יהיה אלקים עמדי... ושבתי בשלום אל בית אבי'

ראיתי בספר קהלת יצחק שהקשה איך אמר יעקב אבינו ע"ה ושבתי בשלום אל בית אבי הלא מבואר בגמרא בברכות דף כ"ג ע"ב שלאדם חי לא יאמר 'לך בשלום' אלא 'לשלום', וכמו שפסוק בשו"ע או"ח סימן ק"י שהיוצא לדרך יתפלל יהי רצון... שתולכנו לשלום..., וא"כ למה ביקש יעקב 'בשלום'.

וביאר דהנה החילוק בין 'בשלום' לבין 'לשלום' ביארו המפרשים ש'לך לשלום' משמע שיוסיף שלימות על שלימותו ואילו 'בשלום' מורה על השלמות שכבר יש לו, ולכן הנפטר מן המת יאמר לו לך בשלום כלומר לך עם השלום אשר יגעת בו בהיותך בחיים, אבל הנפטר מחבירו לא יאמר לו כן משום דהוי לשון קללה שלא יוסיף שלימות אלא יאמר לו 'לך לשלום' שתמיד תוסיף שלימות על שלימותך ותעלה מעלה מעלה (ועיין בתפארת ישראל מסכת ראש השנה פרק ב משנה ט שביאר לפי"ז מה שאמר ר"ג לרבי יהושע 'בא בשלום רבי ותלמיד' ולא אמר לו 'בא לשלום', מכיון שאם יאמר לו 'בוא לשלום' יהיה משמע שהוא צריך לו בשביל להוסיף שלימות

בשלום ובמעשים טובים אל בית אבי בשמיים. עכ"ד רבי נח זצ"ל.

ב.

אע"פ שרגלי הסולם מתבוססות בארץ – השפעתו מגיעה לשמי שמיים

מכל זה אנו רואים כמה חשש יעקב, כאשר יצא לגלות מן הארץ הקדושה וממקום הוריו ורבותיו שעלול הוא להפסיד את מצבו הרוחני מהתחברותו אל הרשעים שבחרן הטמאה שישפיעו עליו חלילה.

כנגד חשש גדול כזה הראו לו משמאי 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה', נראה לי שרמזו לו בזה שאפילו אם רגליו מוצבים על הארץ השפלה, ואפילו רגליו מתבוססות ונעוצות בעומק האדמה הגשמית [כמו שתרגם אונקלוס שהיה הסולם נעץ בארצה, רגליו תחובות באדמה], מכל מקום יכול להיות ש'ראשו מגיע השמימה' ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו. כי האדם יכול להיות 'מלאך בין אנשים', גם בהיותו עוסק בנישואי נשותיו, ובהבאת פרנסתו לביתו 'גנובתי יום וגנובתי לילה, אכלני חורב... ותדד שנתי מעיני', יחד עם זאת יכול להיות 'ראשו מגיע השמימה', וזהו סולם האדם שהוא מקשר ומחבר שמים וארץ. 'ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו' היינו שהוא משפיע על כל העולמות, ולפי מעשיו הוא מרומם ומעלה את רבבי רבבות המלאכים או להיפך חלילה, כי רגליו אשר בארץ נוגעים ומשפיעים בכל העולמות הגבוהים והנשגבים.

יעקב שהיה י"ד שנה טמון בישיבת שם ועבר וכלל לא היה לו שום מושג ועניין בגשמיות, עד שאפילו לא נשכב על מיטתו, והנה עתה הוא הולך להתעסק בנישואי ארבע נשים, בגידול הילדים, בהתמודדות עם לבן הרשע ובהתבדלות משכניו הרשעים, והראו לו משמאי שכל זה אינו סותר כלל להגעת ראשו לשמי שמיים, 'והנה ה' נצב עליו'.

ולכן דווקא במקום ששכב לישון, [א"ה שכידוע השינה היא עיקר צורת הזוגיות, כדמתרגם אונקלוס 'על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו – שעוזב את מיטת אביו ואמו, 'כי ישכבו שנים וחם להם', 'אשת חיקך – דדמכא בעיטפך', בית תענוגיה, ועוד] אשר הוא היפך כל התנהגותו בישיבת שם ועבר שהיה פרוש מכל שינה, דוקא מקום זה 'הוא בית אלוקים וזה שער השמים'.

ובכלל זה מה שגילו לו שלמרות היותו בחשיכת הגלות ובין הרשעים יזכה להיות מרכבה לשכינה. ושמעתי **מרבי נח לוי זצ"ל** רמז לזה מהפסוק 'אכן יש אלקים במקום הזה ואנכי לא ידעתי' עפ"י מה שאמרו חז"ל שיעקב אבינו הוא כנגד דמות

אדם שבמרכבה וזולתו ישנו עוד אריה כרוב ונשר, כמוש"כ ביחזקאל פ"י, וזהו שאמר יעקב 'אכן יש אלקים במקום הזה' ראשי תיבות א'ריה כ'רוב נ'שר, זה ידעתי שהם מרגלי המרכבה, אבל 'אנכי לא ידעתי שגם אני בעצמי מרגלי השכינה זה לא עלה על דעתי.

ולדברינו הכוונה 'לא ידעתי' כי לא עלה על דעתי שבעודי מתבוסס בתוך טרדות וצרות העולם הזה 'מעט ורעים היו ימי שני חי' יכול אני לזכות להיות מרכבה לשכינה. ולימדו אותו שאדרכה זהו החיבור האמיתי בין השמים לארץ ע"י סולם האדם שרגליו תחובות בארץ וראשו בשמיים.

עתה נבין, שלאחר כל הגילויים הללו נדר יעקב 'אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים', ושאל בספר 'פרי לבנון' וכי עושה יעקב תנאים עם הקב"ה שרק אם יתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש וישמרנו מכל צרה יהיה ה' לו לאלקים, אלא ביאר שחסר כאן מילת 'אפילו', יעקב אבינו נדר 'שאפילו' אם יהיה אלקים עמו וישמרנו מכל צרה ולא יחסר לו מאומה כי יתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש, אעפ"כ לא אשתקע בטומאת ארץ העמים, אלא 'שבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים', כי גם אם בבחינה גשמית לא יחסר לי מאומה אהיה משתוקק ומצפה לשוב לארץ הקדושה. עכ"ד פרי לבנון.

ולדברינו יש לסגנן כך: שאע"פ שיהיה לי לחם לאכול ובגד ללבוש, וישמרני ה' מכל צרה, ולא יחסר לי כלום בארץ חרן, מכל מקום לא אעשה מגושם ומשוקע מגשמיות וטובת ארץ העמים, אלא יהיה 'ראשי מגיע עד השמים', ואשוב בשלום אל בית אבי ויהיה ה' לי לאלקים והאכן הזאת תהיה בית אלקים כנגד שער השמיים.

ג.

עצה א' להינצל מטומאת הגלות – תפילה

אמנם צריכים אנו ללמוד איך עושים ומיישמים זאת - איך יכול האדם להגיע לפסגות כאלו למרות היותו בתוך הגלות ולמולו פיתויי וקשיי העולם הזה? זאת למדנו בפרשתנו ע"י ג' דרכים. ונבארם אחד לאחד.

א' תפילה –

על הפסוק 'ויפגע במקום' דרשו חז"ל שיעקב אבינו תיקן תפילת ערבית. ולא בכדי הוא שתיקן דוקא 'ערבית', כי בצאת יעקב לגלות אזי הוא זמן החושך והלילה, ודוקא אז צריך האדם להישען על אלוקיו ולהתפלל אליו. בזה מפשיט הוא את הגוף מעליו ועומד בשמי שמיים.

יעקב אבינו, מכל מקום יכול האדם לעמוד לפני ה' בתוך החשיכה ולהתפלל עיקר תפילה דאורייתא. כי זהו כוח האדם להיות ראשו בשמיים בכל מצב.

[א"ה, ובאמת שלפי עומק זה נמצא שגם להרמב"ן שתפילה דאורייתא היא רק בעת צרה – בתפילת ערבית מקיימים בה תפילה דאורייתא, כיון שתפילת הערבית היא כנגד הלילה והחושך, וכמוש"כ בגמרא שלכן מברכים בה אמת ואמונה והמברך אמת ויציב לא יצא, ופרש"י לפי שאז מתפללים על שעבוד הגלויות וכו', וממילא יש בה בחינה של תפילה בעת צרה שהיא דאורייתא].

זוהי דרך אחת נפלאה שלא לטבוע באדמת הטיט של העולם הזה – לעמוד בתפילה ולהתפלל לפני ה' 'לשוב אל בית אבי בשלום' שלא יגרם החטא, ולא נפסיד את הרוחניות באדמת הגשמיים.

בשבחי רבי חיים ויטאל כתב שאמר לו האר"י הקדוש שכל השגותיו זכה להם מתוך תפילה ודמעות שהתפלל על זה. (א"ה, לע"ע לא מצאתי בפנים).

ובספר בנין עולם הביא משער רוח"ק שאמר לו האר"י ז"ל עצה לעניין ההשגה, שיקום בחצי הלילה ויבכה על חסרון הידיעה וכו'. ובספר חסידים (ס' קלא) אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו כגון על לימוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים ושופך את נפשו עליו הקדוש ברוך הוא שומע תפלתו אף על פי שאין בידו מעשים טובים.

אמו"ר רבי אריה זי"ע סיפר לי על רבינו הנצי"ב שהעיד על עצמו שביום שלא בכה בברכת אהבה רבה לא חידש חידושי תורה! ואין הכוונה כמובן שהיה לו חסרון בכשרונות או בגאונות... אלא שלא הסתפק בחידושי תורה מבריקים הנובעים מהשכל והכשרון אלא התחנן שיאיר ה' עיניו לכוון לאמיתה של תורה, ולזה צריך תפילה ותחנונים בדמעות שליש!

ד.

אמנם צריך ליזהר שלא להתפלל על הרוחניות 'אגב אורחא' שכבר מתפלל על הגשמיות ועומד בתפילה, מוסיף גם כמה מילים על הרוחניות... המגיד מדובנא המשיל משל על זה למלך עשיר שגירש את בנו מעל פניו מחמת חטאיו, והיה הבן גולה לעיר אחת ונכמרו רחמי אנשי העיר עליו. פעם אחת הזדמן לאחד מעשירי העיר להגיע לעיר המלוכה ולהיפגש עם המלך לצורך ענייני מסחרו, ובתוך השיחה נתגלגל הדבר לעניין בן המלך שמתגורר בעירו ושאל את המלך מתי יחזירנו לביתו, אמר לו המלך 'ממתין אני שישלח שליח לבקש ממני לשוב אלי', אמר לו העשיר, 'אם צריך אתה לשליח – הנה אני הוא שליחו ומבקש עבורו בכל לשון של תחינה לחוננו ולהשיבו', היסה אותו המלך 'שטיא, וכי סבור אתה שאני צריך

והנה רש"י כתב על הפסוק 'ויפגע במקום' – רבותינו פירשו לשון תפילה, ולמדנו שתיקן תפילת ערבית, ושינה הכתוב ולא כתב ויתפלל ללמדך שקפצה לו הארץ, ע"כ. ודקדק בשפת אמת ששני העניינים הללו, תקנת תפילת ערבית וקפיצת הדרך נלמדים שניהם מתיבה אחת 'ויפגע', וזה מורה שיש שייכות ביניהם. וביאר, שהחידוש של 'תפילת ערבית' שלמרות היות האדם בתוך הלילה והחושך יכול הוא להעפיל לפסגות גבוהות ולעמוד לפני ה' בתפילה, וזה הראו לו ע"י עניין קפיצת הדרך, שאע"פ שלכאורה הוא רחוק מאד מן הייעד מכל מקום ע"י גודל השתדלותו והשתוקקותו לעשות מצוות אביו קפצה לו הדרך והגיע למחוז חפצו ברגע אחד, כך האדם אף בהיותו בחשיכת הלילה רחוק לכאורה מאד מאביו שבשמיים, הרי ברגע אחד יכול 'לקפוץ' לו הדרך' ולעמוד בשמי שמיים לפני ה'.

והנה, קיי"ל דתפילת ערבית רשות, ותמהו רבים הלא זוהי תקנת יעקב בחיר האבות ולמה דווקא תקנתו לא התקבלה כחובה. ובראשונים כתבו שכיון שתפילת ערבית כנגד הקטרת האימורים שאינה מעכבת את הקרבן לפיכך גם התפילה שכנגדה אינה מעכבת כחובה.

אמנם עדיין צריך להבין שהרי סו"ס יעקב אבינו תיקן תפילה זו ולמה אין תקנתו מחייבת אותנו כשאר תקנות אברהם ויצחק שתיקנו שחרית ומנחה. וראיתי מבארים משום שגם יעקב לא תיקן התפילה אלא בדרך אקראי ופגיעה 'ויפגע במקום', שהרי אילו לא חשכה הארץ היה מתפלל תפילת מנחה, אבל מאחר ששקעה עליו השמש, הוצרך לתקן תפילת ערבית. ועוד פירשו, שמאחר ששקעה עליו החמה לא הספיק יעקב להתפלל תפילת מנחה, וביקש להתפלל תפילת תשלומים, אמנם בשביל להתפלל תפילת תשלומין צריך להסמיכה לתפילה, ולכן תיקן יעקב תפילת ערבית כדי שיוכל להסמיך לה תפילת תשלומין דמנחה.

אמנם ביערות דבש כתב מאידך גיסא, שאף שתפילת ערבית רשות, מכל מקום אנו מקיימים בתפילת ערבית מצוות תפילה דאורייתא, שהרי לדעת הרמב"ם חיוב תפילה מן התורה הוא להתפלל פעם אחת ביום, והתפילה הראשונה היא תפילת ערבית – נמצא שדווקא בתפילה זו מקיימים אנו עיקר מצות תפילה דאורייתא. [וע"ש ביערות דבש בפלפול ארוך ונפלא על עניין תפילת ערבית ורשות וביאור המעשה דרבי יהושע ורשב"ג וכו']. (סבא זצ"ל העתיק כל הפלפול הארוך מאד, אך מקוצר הזמן דילגתי עליו)]

והעומק בזה, דדוקא בזמן שהוא לילה שאפילו אי אפשר לחייב את האדם להתפלל מתוך שהוא זמן חושך ואינו זמן עבודה, אלא שהחושך ושקיעת החמה היא 'מאלצת' אותנו לעמוד לפני ה' בתפילה להינצל מן היסורים וצרות החושך, כפי שהיה אצל

בבל לומדים תחילה ואח"כ נושאים אשה, כיון שאין להם ממון ואם ישאו אשה יצטרכו ליתן ריחיים על צווארם. והנה יעקב היה עשיר, והיה בידו הון רב, ולכן ציווהו אביו לישא תחילה אשה, כבני ארץ ישראל, ולכן יצא לדרך 'ללכת לחרן' לישא אשה, אבל לאחר שאליפז נטל הכל ונשאר יעקב בעירום ובחוסר כל הרי ממילא נשתנה הדין שעליו להקדים תלמוד תורה לנישואי אשה ולכן שינה את דרכו ופנה לבית מדרשו של עבר והתעכב שם י"ד שנה...

=כמה רא"ל הקפיד על מנהג ארץ ישראל וירושלים לישא אשה תחילה...

אכן לדרכינו בשיחה זו נראה שבכוונה הקדים יעקב שקידה והתמדה י"ד שנה בישיבת שם ועבר, כי באמת זוהי העצה הגדולה למול הסכנה הרוחנית שחש מארץ חרן ואנשי רשע, ואיך לא ישקע בטומאת האדמה וישאר ראשו בשמי שמיים – וזהו ע"י השקידה והעמל והמסירות ללימוד התורה. ומבואר בדברי חז"ל שלא הספיק לזה עצם מה שלמד בשקידה י"ד שנה אלא היה צריך להתמסר לזה בכל כוחו ולעמול בה בלי לתת שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו. כי ע"י העמל האדם משקיע כל כולו בתוך התורה, ונכנס לתוך 'תיבת נח' של לימוד התורה גם כאשר רגליו מתבססות בבוץ האדמה... וכלשון החזו"א באגרתו המפורסמת 'האיש הזוכה לידיעת התורה הולך בין אנשים ונדמה לאדם הרואה בעיניים כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה, יעו"ש ח"א אגרת יג.

[ולפי"ז יתפרש 'וילך חרנה' שכבר יציאתו לישיבת שם ועבר היתה בשביל להכינו לחרן, ושפיר נחשב שכבר התחיל לקיים מצות אביו ללכת לחרן].

במסיבת הכנסת ספר תורה שערך חתן גיטתי הר"ר יצחק פנחס עציוני [משולב בסעודת בר מצוה לבנם נפתלי אפרים נ"י] לעילוי נשמת הורי אשתי זצ"ל הי"ד, ובהשתתפות הגאון רבי פנחס מנחם אלתר מגור [זצ"ל] והגה"צ רבי יעקב [שליט"א] בן אדמו"ר מגור [זצ"ל], הוספתי את דברי הטור 'מצות עשה על כל אחד מישראל שיכתוב לו ספר תורה, ומאד צריך לחזור אחריה', וביאר הבית יוסף שמקור דברי הטור שמאד צריך לחזור אחריה הוא מדברי הגמ' במנחות דף ל' אמר ריב"ל הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, כתבו או הגיהו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני. והביא הב"י שם דברי הנמוקי יוסף 'כתבו הוא בעצמו או שכר סופר לכתבו וטורח בתיקון הקלפים ולסבול עול הסופר, הרי"ז כאילו קבלו מהר סיני – יש למידת הרחמים לומר כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת למדבר כדי לקבל תורה מהר סיני, עכ"ל. וא"כ על אחת כמה וכמה מי שהוא עמל

את השליח איני צריך אלא את המשלח, לראות שבני טורח ושולח בשבילי שליח שיסע עד עיר המלוכה מרחק כמה ימים בשביל להתחנן עבורו, ובזה אדע כי עז חפצו לשוב מדרכו הרעה ולחזור לארמון המלוכה, אבל עתה – הלא בלאו הכי הגעת הנה לעניינים אחרים, ומה יתן לי שבדרך אגב תוסיף גם לבקש עבורו...! כך אומר הקב"ה אם האדם אינו מתאמץ להגיע 'לבית המלוכה' בשביל צורכי שמיים, תורה ועבודה, מידות ויראה, אלא בשביל ענייני פרנסתו וצרכי גופו, רק 'אגב אורחא' באשר הוא כבר לפני המלך שואל בדרך אגב גם על עניינים הללו, הרי העיקר חסר מן הספר, כי עיקר החפץ הוא שהאדם ישתוקק כל כך לשוב אל ה' עד שהוא יפיל תחינתו ובקשתו במיוחד לזה...

אאמו"ר רבי אריה זי"ע היה מזכיר הרבה את משלו המפורסם של החפץ חיים על אדם שבא לבקש ולהתחנן מן המלך שיעניק לו מענק כספי, והמלך קיבל בקשתו והורה לו לבוא למחרת למשרד אוצר המלך ושם יתנו לו סכום גדול. אך למחרת התעצל הלה ולא הגיע למשרד האוצר... לאחר יום שוב הגיע אל המלך והתחנן לקבל סכום גדול, ושוב אמר לו המלך להגיע למחרת למשרד אוצר המלך, אך למחרת נרדם ושכח ולא הספיק להגיע לשעות פתיחת משרד האוצר... וכך חוזר חלילה, עד שכעס עליו המלך, לאחר שהפצרת רבות וקיבלתי את תחנוניך ולבסוף אינך טורח אף להגיע לקבל את הכסף!... כך נראה מי שמבקש ומפציר באהבה רבה על הצלחה בלימוד התורה ובהבנתה ומתיקותה וכו', ולבסוף כלל איננו מתיישב ללמוד כדי לקבל את 'המענק' שביקש... הוא יוצא לאחר התפילה לעבודתו ועיסוקיו וכלל אינו משתדל לקבל את ההצלחה בתורה שמשפיע עליו הקב"ה בחסדו...

ה.

העצה הב' – הטמנה בבית המדרש

חז"ל אמרו שבדרך לחרן הטמין יעקב עצמו בישיבת שם ועבר י"ד שנה, וצריך להבין למה באמת לא הלך תחילה לקיים מצוות אביו לשאת אשה מבנות לבן. [א"ה, ושמעתי מידידי הרה"ג רבי צבי פרוינד שליט"א להוסיף ולדקדק, הלא כתוב 'וילך חרנה' ופרש"י 'יצא ללכת לחרן', כלומר, שאע"פ שלבסוף התעכב י"ד שנה בישיבת שם ועבר, מ"מ כאשר יצא מבאר שבע היה דעתו ללכת לחרן ורק אח"כ נמלך ונשאר י"ד שנה ללמוד תורה, וצריך להבין מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר?]

וראיתי בספר עיטורי תורה לבאר בדרך החידוד עפ"י מה שאמרו חז"ל בקידושין שבני ארץ ישראל נושאים אשה תחילה ואח"כ עוסקים בתורה מפני יש להם ממון ואילו בני

מצבנו המוסרי, איזה מלים אבחר? ומה יהיה ציר שיחתי ברגע זה התוודעתי אליך?

אך נזכרתי: פותחין בשלום! 'שלום' לך ידידי רחמא דנפשאי המיל"ג בלתי מכירי. הלא תשמע את קולי המדבר אליך, ותכיר מיד כי פי המדבר אליך, הוא בן ישיבה אשר הסתופף עד כה בחצרות ד' בהישיבה הגדולה בוולאזשין, ומפני הסיבה הידועה, בזמן שתרועות מלחמה נשמעות מסוף העולם ועד סופו, ובקרוב היה גם עלי לעמוד על הבחינה, והרגשתי את הרעה הגדולה הזאת המתרגשת לבוא - בחור צעיר תלמודי, אשר מבחר שנותיו וכשרונותיו הקדיש להספרות התלמודית, אם יעזב ויעקר מעולמו זה ויטולטל סחוב והשלך אל עולם אחר, כל כך רחוק מעולמו הקודם - אל מה יוכל אח"כ לקוות? איזה עתיד יחכה לו? ומה מטרתו כי יחל? כל רכושו הרוחני אשר רכש בדמי לבבו יאבד בלי חמלה, ומה ישאר בידו? לזאת החלטתי בדעתי להקדים תפילה לצרה ורפואה למכה, לשים פעמי מעבר לגבול אל ארץ אבותינו משאת נפשנו, להאריך את החושים הנארגים אצלי עד הנה, ולכונן בעדי עתיד על יסודות העבר אשר כבר יריתי אבן הפינה. ואודה לד' חסדו כי הביאני בשלום אל ארץ אבותינו, ערש ילדותנו, לרצות את אבני ארצנו הקדושה ולחונן את עפרה. וב"ה שזכיתי לראות בעיני את כל המקומות הקדושים, ומקום שער השמים שרידי בית חיינו, זכרונות עתיקי ימים מאבותינו, ארץ הקדושה, ארץ אשר ממנה יצאו כהנינו נביאנו ושרינו, ארץ אשר כל אבן מאבניה, כל גרגיר חול מאדמתה, כל כפיס עץ מיערותיה, יזכירו לנו זכרונות קדומים, זכרונות קדם, אשר יזכירני גאון ישראל ותפארתו בימי קדם. ב"ה כי הביאני עד הלום, וב"ה נתקבלתי להישיבה הגדולה הכללית 'תורת חיים' בסבר פנים יפות, ואין מחסור לי דבר.

ועתה מה גדלה שמחתי אשר נתקשרתי בעבותות התנאים למזל טוב עם אחותו העדינה, בת ת"ח וגאון, שלשלת היוחסין. כה יעזרנו ד' לרוממנו על, לעלות במעלות הצלחה, ואל יטוש חסדו מאתנו לנצח. ונזכה בקרוב לראות איש את אחיו בביאת גואל בירושלים עה"ק תובב"א.

ובכן, כבר נתוודענו איש אל רעהו, ומכתבי הנוכחי יהיה העד והמוכיח את תכונתי, כידוע "הסגנון הוא האדם", והעיקר כי יגיד עליו רעו. כי לספר לפניך את תולדות חיי ואת אשר עבר עלי מיום שעמדתי על דעתי עד היום הזה, ולתת לפניך תמונה מדויקה מה'אנכי' שבי לפי דעתי, לא פה המקום ולא עתה העת לפנות לב לדברים כמו אלה.

אך מפיו טרם שמעתי דבר, ולא מבטא אחת. עד כמה תשוקתי לבוא עמך בחליפות מכתבים, ומכתבך יהיה יקר בעיני מאוד לעד ראיה על התקרבותנו, כי אהבת אחים יוקדת בי בלהב בלתי נפסק, ואות הוא כי גם לבך מרגיש את ההתקרבות. ומאמין אני כי בשומעך את קולו מתהלך במכתבי ינועו מיתרי לבך, ונפשך תשאף בהתרגשותה אל עולמי שלי. ומה טוב כי נבין איש את מחשבות רעהו על מצבנו הפרטי, אף כי חיי הפרטיים מצומצמים בפעולות ומעשים כבירים, כי מה לי בעולמי הקטן? "אלא ד' אמות של הלכה בלבד", ונתון אני עם סביבתי העצמית בתוך

בתורה בכל כוחו, וטורח בה בלא ליתן שינה לעיניו, הרי מידת הרחמים אומרת עליו כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת למדבר לקבל תורה, ולכן עיקר מעלת התורה שתהיה 'מהר סיני' הוא ע"י עמל התורה והטירחה דווקא, כי עי"ז נחשב שהוא הולך למדבר - מנותק מכל סביבת עוה"ז ומקום הרשעים - ויושב והוגה בתורה לבדו.

שמעתי מהגאון רבי אשר ליכשטנשטיין צ"ל ראש ישיבת קמניץ, שכשאשר היה אאמו"ר רבי אריה זי"ע לומד אצל רבינו הגרב"ד בעל ברכת שמואל, הקשה אבי צ"ל קושיה חזקה, ורבי ברוך בער השיב מיד תשובה מבריקה. אחרי כמה שעות, נכנס רבי ברוך בער שנית לישיבה, ואמר לאבא זי"ע שיש לו תירוץ חדש על קושייתו, והתחיל לומר שוב את אותו התירוץ שאמר בשעת השאלה, ואמר אותו בהתלהבות גדולה ממש בגדר 'כל עצמותי תאמרנה'. לפליאת אבא זי"ע מה הוסיף על מה שענה לו מייד בשעת השאלה, ביאר לו רבו: בפעם הראשונה שהשבתי לך, היה זה בגדר 'הברקה', זה עדיין אינו מוכיח שאכן התירוץ אמיתי וישר, אבל אחר כך הלכתי והתייגעתי כמה שעות לברר שוב ושוב את כל הפרטים, ושוב הגעתי לאותה מסקנה ולאותו תירוץ, אות הוא שזהו תירוץ אמיתי, ולא רק 'הברקה' גרידא...

= בעניין הטמנת יעקב בישיבת שם ועבר וההסתגרות בעמל התורה מפני פיתויי וסכנות הזמן, הנני מביא בזה את מכתבו של עטרת ראשנו רא"ל למיועד להיות גיסו, ובתוך הדברים מדבר על עניין זה של עזיבת הוויות העולם והתכנסות בתוך ד' אמות של הלכה.

המכתב התפרסם בגליון 'המעין', פנחון ר"ת והערות נכתבו ע"י ידידנו הגאון רבי יואל קטן שליט"א:

בעה"ת י"ט למב"י [=מנין בני ישראל] התרס"ה ירושלים עה"ק

כבוד ידידי בלתי מכירי המיל"ג [=המיועד להיות גיסו] מר זונדיל נ"ר

"כל התחלות קשות". גם לי קשה הדבר איך ובאיזה אופן להתוודע אליך, ואתה לא תדע אותי מתמול שלשום. אמנם אנשים אחים אנחנו מצד אחותך העדינה, היא אהובתי, כי המסבב הסיבות וקורא הדורות מראש התקשר את לבבינו להיות צמודים כאחד. אבל יחס כזה הוא אך בקירוב מקום, כשיודעים איש את רעהו, ולא בריחוק מקום. ומי יודע את רוחנו אנו, אם לחבר אותנו יחד בכנפיו? זרים אנחנו ברגע זו איש לרעהו ברוחו בנימוסו במצבו ובהשקפתו, וטרם דברנו איש עם רעהו מטוב ועד רע, טרם שמענו איש מפי רעהו את משפטו באיזה נדון, ועוד לא בא לפנינו ענין או מקצוע אשר נדון עליו למען דעת איש את נטיית רוח רעהו. ובאופן כזה, שזרים אנחנו לגמרי, ואולי לא שמענו אנחנו אודותינו מפי עצמנו ולא ע"י חליפות מכתבים לדעת את

כתובת: Irussalim Rabbiner Issak Winograd, Fir liebe
...Lewin

ו.

העצה הג' - כיבוד אב ואם, שייכות לדורות הקודמים

הנה, בתחילת הפרשה כתוב 'ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה' ומפורסם דקדוקו של הבית הלוי מדוע לא נכתב 'וילך יעקב חרנה' ודי בזה.

אלא שכאשר הולך אדם ממקום למקום, יתכן שתהיה מטרתו להגיע למקום יעדו ויתכן שעיקר מטרתו היא לצאת ממקומו. ראובן יוצא מתל אביב לירושלים משום שהמגורים בתל אביב מציקים לו מאיזו סיבה, ואילו שמעון עושה את אותה דרך בשביל לזכות להתגורר בירושלים הקדושה משום הארץ, נמצא שראובן יצא מתל אביב לירושלים ואילו שמעון הלך לירושלים מתל אביב.

יעקב אבינו בא לקיים בהליכתו מבאר שבע לחרן, גם את מצוות אמו שציוותה עליו לצאת מבאר שבע על מנת לברוח מאחיו עשיו, וגם את מצות אביו שציווה עליו להגיע לחרן על מנת לישא לו אשה. כמו שהדגיש הכתוב בסוף פרשת תולדות 'וישמע יעקב אל אביו ואל אמו', לא היתה כוונתו לברוח מעשיו מפני שמירת נפשו, אלא לקיום מצות אביו ומצות אמו. לכן היתה כוונתו בדרכו להתעסק בשני החלקים גם 'לצאת מבאר שבע' לשם כבוד אב, וגם 'ללכת חרנה' לשם כיבוד אב. עד כאן דבריו הנפלאים והמפורסמים של הבית הלוי.

אכן, צריך להבין מדוע דוקא כאן הדגישה התורה את דקדוקו של יעקב אבינו במצות כיבוד אב ואם, בודאי לא בכדי הוא.

והנה בפרשת תולדות מצאנו שיעקב לא חפץ לגנוב את הברכות, שהרי מידתו מידת אמת ולא היה חפץ להשתמש בדרך זו, אלא שעשה זאת משום כבוד אמו, וכמו שאמרה לו 'ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך' שיעשה זאת משום שמיעת קול אמו אף שאין חפצו בכך. [וזהו אותה מטבע לשון שנקטה כאשר ציוותה אותו לצאת מבאר שבע לחרן 'ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה'].

ובמדרש רבה איתא 'וילך ויקח ויבא – שהיה הולך אנוס וכפוף ובוכה' [פירש הרד"ל שדרש לשון 'וי' ג' פעמים, שהיה נאנח ואומר וי], הרי שלא רצה יעקב לילך בדרך זו אלא שחזקה עליו מצוות אמו.

ובחזקוני פירש 'עלי קללתך בני' שאם לא תשמע לי עלי יהיה לקללך, שאתה מסרב מצוותי. הרי שהיתה צריכה ממש לכופ אותו בכוח קללתה כדי שיעשה כן.

חוג של אנשים שאין להם השפעה בחוץ בתוך העולם הגדול, "עולם המעשה". אבל חיינו אנו הלא נמשכים בתוך צנורות המקלחים חיים ממקור גדול שמקומו הוא בהווית העולם, והיחס בין הלומדים המוגבלים בתחומם הצר, והאנשים בעלי המעשה, הוא כה גדול ומוכרח בטבע המציאות, עד שעלינו לדעת תמיד מה הנעשה בחוץ בין "העסקנים", ותולדה מחוייבת היא אצלנו הידיעה מה הנעשה והנשמע חוץ למחיצתנו. ואדרבה, כאנשים שאין להם פניות ונגיעות עצמיות נוכל להתבונן בעין ביקורת אל הנעשה מסביבתנו, ולבחור על פי משפטי שכלנו את הטוב והמועיל, ולרחק את הרע והמפסיד. אם כי על פי רוב אנחנו רואים כי אנשינו מחוג שלנו נכשלים בדרכם בצאתם אל המרחב הגדול של החיים המעשיים, יען כי אינם מחומשים בכלי זיין של נסיונות הזמן, וגם יחסרו להם האונאה וכדומה; אבל בכל זאת לא יעצרו בעדנו מלהיות אנשים שנוכל לאמר עליהם כי יודעים את התבל ומעשיה, וכשיש צורך בדבר - כל אלו המדות הטובות שאמרנו נקנים המה במהרה, כמאמר החכם "ונבון תחבולות יקנה". ובכן, אמרתי כי נדבר מעט, ונתוודע היטב בכל פניותינו, כיאות לנו.

ואפסיק מלהתפלסף, שאין בה אלא שכר שיחה נאה, ואשאלך העיקר שאותו אני חפץ מאוד לדעת: מה שלומך אחי הטוב! ומה שלום אביה הגאון נ"ר, כי היום סיפר לי א"ר [=אביך זקניך] הגאון נ"ר אשר קיבל מכתב מאביך נ"ר והוא כותב כי סובל הוא ר"ל ממחלת העיניים. צר לי מאוד על השמועה המעציבה הזאת, ואמרתי: הוי! עיניים אשר עמלו בתורה ועומדים לחדש בפלפולי אורייתא, יהיה נלקה בראייתם? אך לד' הטוב אתפלל כי ישלח לו עזרתו מקודש, ויהיה לו עיניים מאירות להגות בתורה כחפצו, ולהאיר עיניו בתורתו, ויזכה לראות בקרוב בבנין ירושלים, וירוה נחת מצאצאיו כחפצו, וכחפץ המיל"ח [=המיועד להיות חתנו] המשתחוה מרחוק מול הדרת כ"ג, והמנשק בשפתי פי מרחוק את כ"ג וב"ב. ופליאה ממני, מדוע לא כתב לי אף ד"ש על מכתבי? אף כי לא ראיתי את מכתבו, כי הוא מונח תחת גיסו הנכבד הרב המאור הגדול אוצר התורה והיראה שליט"א [=הגרצ"פ פרנק], ובוודאי אם אביה ש' דב"ש [=דרש בשלומי] במכתבו אשר כתב לבניו אז לא מנע גיסו היקר את הטוב ממני מלהודיעני. אך את הנעשה אין להשיב. ועתה בקשתי שטוחה מלפניך להודיעני מכל אשר אתכם, כי נפשי תכסוף לדעת מהחל ועד כלה את כל הנעשה אתכם. וכשאקבל ממך מכתב תשובה אודיעך גם אודותי הכל באשר לכל; אך כתוב לי מה שאני מבקש ממך. אקצר ואומר שלום וברכה לכל בית אביך הגאון, והנני דורש בשלום א"ח [=אשת חותני (אשת חבר?)] הרבנית עדינה ת', ואת ב"א העדינה מרת יהודית תח', ולכל משפחתו הרמה. ממני ידיך, המנשק אותך מרחוק וחפץ בהצלחתך כנפשו, והמחכה למכתבך. תקוותי תאמצני כי דברי לא ישובו ריקם, "ולרש אין כל כי אם קוותה אחת" [=תקווה אחת; 'כבשה' בהברה אשכנזית (ע"פ שמ"ב יב, ג)]...

ידיך אריה לייב לעווין

לכן גם בתחילת פרשתנו כאשר יצא יעקב מבאר שבע לחרון, מדגישה התורה שהתכוון יעקב לקיים בזה גם את מצות אמו לברוח מבאר שבע וגם את מצוות אביו ללכת לחרון לקחת לו משם אשה, כי זוהי תקוותו להשתמש בזכות של כבוד אב ואם ובזה לברוח מעשיו.

לכן הדגישה התורה שכאשר ראה עשיו 'ששמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם' הזדרז לנסות לקיים אף הוא את רצון אביו בנישואיו למחלת בת ישמעאל, כי עשיו חשש מכך שיעקב משתמש במצוה 'שלו' של כבוד אב ואם ושומע בקול אביו ואמו במסירות נפש, כי ידע עשיו שעי"ז יהיה כוח ליעקב לברוח ולהינצל מעשיו בכך שהתעלה גם הוא במצוות כבוד אב ואם.

[א"ה, ואפשר שזהו מה שנרמז בכך שרדף אליפז אחריו ורצה להורגו בטענה שחפץ הוא לשמוע בקול אביו עשיו, כלומר, שזכות זאת של כיבוד אב מצידו של עשיו היא הרודפת אחרי יעקב ומסכנת אותו].

זהו הטעם שאמרו חז"ל שביקש יעקב לחזור לארץ כנען רק לאחר שנולד בנו יוסף שהוא שטנו של עשיו, משום שיוסף גם הוא התעלה במעלה זו של כיבוד אב ואם, שהיה משמש את אביו ולומד מפיו, וכאשר ביקש יעקב לשלוח אותו לאחיו שונאים, מסר את נפשו לכבוד אביו ואמר 'הנני' אף שידע שאחיו שונאים אותו (כמוש"כ רש"י), [א"ה, וכן מסר יוסף נפשו להסתיר את רחל אמו מעיני עשיו הרשע], ולכן נחשב יוסף לשטנו של עשיו.

ע"כ עפ"י דברי השפת אמת.

ויש להוסיף ולומר לפי סגנון דברינו בשיחה זו: שכאשר עמד יעקב לצאת לחרון, למקום הרשעים, לבית לבן הרשע, וחששו גדול שלא יושפע ממעשיהם הרעים, התחזק ביתר שאת וביתר עוז במצות כיבוד אב ואם. כי כיבוד ההורים והזקנים, ההליכה אחרי הדורות הקודמים, על משכנות הרועים, היא הערובה לשמור על הגחלת היהודית בתוך חשיכת הגלות שלא תעומעם זוהרה. 'אם לא תדעי לך היפה בנשים... צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדויתך על משכנות הרועים'.

גם יוסף הצדיק כאשר עמד ליפול בטומאת מצרים בנסיון אשת פוטיפר, מי הציל אותו? דמות דיוקנו של אביו שנראתה לו. כי ההתקשרות לדורות הקודמים, מזכירה לנו את המסורה שהנחילו לנו, ועי"ז נוכל להיאחז בדרכם ולא לשקוע בטומאת הגלות.

ז.

בזה יש לבאר את דברי המדרש בפרשתנו:

ובשם הגר"א אמרו על דברי הגמרא במכות כ"ד ע"א 'לא רגל על לשונו' – זה יעקב שאמר אולי ימושני אבי'. ופרש"י שיעקב לא רצה לשקר אלא שאמרו הכריחתו עפ"י הדיבור.

ולכאורה קשה, מנין שלא רצה לשקר מפני גנות השקר, אפשר שירא היה לשקר כמו שאמר 'אולי ימושני אבי... והבאתי עלי קללה'.

אלא ידוע שיש חילוק בלשון הקדש בין "פן" ל"אולי", מילת "פן" משמשת במקום שהמדבר חושש מאפשרות זו ואינו רוצה בה, כמו "פן יפתה לבבכם" "פן יהיה דבר עם לבבך בליעל", ואילו המילה "אולי" מורה שרצון המדבר הוא שכך יהיה, כגון גבי אליעזר "אולי לא תלך האשה אחרי' שדרשו חז"ל בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה להשיאה ליצחק, "אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר", וכן רבים.

לפי זה היה לו ליעקב לומר 'פן' ימושני אבי ולא 'אולי', כי הרי חשש יעקב מכך שימשש אותו ויביא עליו קללה.

אלא מידת האמת של יעקב אבינו ע"ה היתה גדולה כל כך, עד שעם היות שעשה זאת עפ"י מצות אמו שקיבלה בנבואה, מכל מקום היה לבו נוקפו שיש בזה איזו סתירה למידת האמת והתמימות שהיה יקר בעיניו עד אין שיעור, ומפני זה היה בלבו כעין תפילה ובקשה שאביו יצחק ימשהו ועי"ז תתגלה האמת ולא יכשל בבחינה של שקר, לכן לא אמר 'פן' ימושני אלא 'אולי' ימושני, הלוואי וימושני אבי ותברר האמת! ע"כ אמרו בשם הגר"א.

[א"ה, ואאמו"ר שליט"א הוסיף שלכן אע"פ שהיה מותר ליעקב לעשות כן, שעשה עפ"י מצוות אמו הנביאה, מכל מקום התאמץ שלא להוציא מפיו שקר גמור, ואמר 'אנוכי' עשיו בכורך' אע"פ שבעלמא לא מסתבר שמועיל בזה מידי, שאין דיבור כזה מתפרש כלל בשני מובנים, ומי שמשקר כך על חבריו אין לו שום היתר בזה, אבל לאחר שבלא"ה היה מותר לו לעשות כן מ"מ התאמץ ברוב אהבתו את האמת לומר בלשון שאפשר להעמיס בה גם את האמת].

וגם כאן צריך להבין מדוע נסבב דבר זה, שברכותיו של יעקב הגיעו אליו רק ע"י ששמע לקול אמו בעל כרחו ורצונו.

והביאור בכל זה [עפ"י דברי השפת אמת בתוספת נופך] שכוחו של עשיו כנגד יעקב היה טמון במצות כבוד אב שלו, כלומר, בכך ששירת את אביו וכיבדו הרי בזה הייתה לו אחיזה וזכות להיות ההמשך ליצחק שהוא היה משרתו.

בשביל שיעקב יצליח להתגבר על עשיו ולקבל את הברכות, היה צריך יעקב תחילה למסור נפש עבור מצות כבוד אב ואם, ולכן אף שחשש 'אולי ימושני אבי... והבאתי עלי קללה' וגם לא רצה ללכת בדרך זו, בכל זאת הלך במסירות נפש לשמוע בקול אמו, ובזה ירד כוחו של עשיו שהלך להביא מן הגזל – ולא קיים באמת את רצון אביו.

א.

התקוטטות האבנים – רמז למחלוקות בין שבטי ישראל

ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו
 "התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת 'עלי יניח צדיק את
 ראשו' וזה אומרת 'עלי יניח', מיד עשאן הקב"ה אבן אחת,
 וזהו שנאמר 'ויקח את האבן אשר שם מראשותיו' (רש"י)

ולא ביאר לנו רש"י מה אכפת לו ליעקב שיתקוטטו האבנים זו
 עם זו, ולמה הוצרך הקב"ה לעשות לו נס גדול כזה על מנת
 להפסיק המריבה.

אך הרמב"ן הוסיף באר בזה מפרקי דרבי אליעזר:
 "לקח יעקב שתיים עשרה אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו
 יצחק אביו, ושם אותו מראשותיו, להודיע שעתידיים לעמוד
 ממנו שנים עשר שבטים. ונעשו כולן אבן אחת, להודיע
 שכולם עתידיים להיות גוי אחד בארץ, שנאמר 'ומי כעמך
 ישראל גוי אחד בארץ'. ושב יעקב ללקט האבנים ומצא אותן
 כולן אבן אחת, ושם עליה מצבה בתוך המקום, ע"כ, ע"ש עוד.

עפ"י דבריו נבין מהו החיסרון שבהתקוטטות האבנים, כי
 אותם האבנים היו כנגד י"ב השבטים שעתידיים לעמוד ממנו,
 וכאשר התקוטטו האבנים היה זה רמז למחלוקות ופילוגים
 שיהיו בין השבטים והעדות ביוצאי יריכו, ועל זה נעשה נס
 שהתאחדו כולם לאבן אחת, לבשר ליעקב אבינו שגם עם
 ישראל יתאחד כולו להיות גוי אחד בארץ.

ב.

'עלי יניח צדיק את ראשו' – רק דרכי היא הראויה להשראת השכינה

ויש להוסיף עוד, שלא רק עצם מריבת האבנים היא כנגד
 המחלוקת בין השבטים, אלא גם תוכן המריבה - 'עלי יניח
 הצדיק ראשו', גם הוא משל לתוכן המחלוקת בין השבטים
 והעדות בעם ישראל, שכל אחד טוען 'עלי יניח צדיק ראשו'
 שרק בדרכי שלי אפשר להשרות השכינה בישראל.

מקום מנוחת הצדיק – מקום השראת השכינה
 וביתר ביאור, דהנה, מקום מנוחת הצדיק הוא מקום השראת
 השכינה. וכמו ששמעתי מאאמו"ר רבי אריה זצ"ל בשם
 רבו הגר"ח ברלין זצוק"ל לבאר לשון הכתוב 'והנה מלאכי
 אלקים עולים ויורדים בו' שכבר תמהו חז"ל שהיה ראוי לומר
 'יורדים' תחילה ואח"כ 'עולים', שהרי מקום המלאכים בשמים.
 וביאר הגר"ח ב' שמכיון שהשכינה שורה על מקום הצדיק,
 'והנה ה' נצב עליו', ממילא התנשא מקום זה שהוא 'מקום

רבי נחמיה אמר נטל ג' אבנים אמר, אברהם יחד הקדוש ברוך
 הוא שמו עליו, יצחק יחד הקדוש ברוך הוא שמו עליו ואני אם
 מתאחות הן ג' אבנים זו לזו יודע אני שהקב"ה מיחד שמו עלי,
 וכיון שנתאחו ידע שהקב"ה מיחד שמו עליו.

וצריך להבין מדוע עשה את המבחן אם הקב"ה מיחד שמו
 דוקא בג' אבנים שמתאחדות.

ונראה לי לבאר שג' אבנים הללו הינם כנגד ג' עמודי העולם
 שהנחילו לנו ג' האבות, תורה עבודה וגמילות חסדים. אברהם
 אבינו העמיד את עמוד גמילות חסד, יצחק עמוד העבודה,
 ויעקב עמוד התורה.

וכאשר רצה יעקב אבינו לראות האם גם הוא יזכה ליחוד שמו
 יתברך, הבין שהדבר תלוי האם האבן 'שלו' מתאחדת עם
 האבנים של אבותיו.

כי אם הדרך שסלל לו אינה מתאחדת עם דרך אביו וזקיננו,
 סימן הוא שאינו הולך בדרך הנכונה, ולא יזכה למה שזכו הם,
 אבל אם החלק שלו מתאחד עם החלקים שקיבל מאבותיו,
 כלומר, שלא עזב את הדביקות במורשתם אלא העמיק והוסיף
 לפי חלקו אשר חננו ה', אז הוא זוכה ג"כ ליחוד שמו יתברך.

כאשר עמד יעקב לעזוב את בית אביו ללכת אל מקום
 הרשעים, בדק בעצמו האם האבן שלו מתאחדת עם האבנים
 שהנחילו לו אבותיו, כי זוהי העצה הגדולה שלא תינתק
 השלשלת בחשיכת הגלות.

שמחת שלמה

מאוצרותיו המשמחים של זקנינו רבי שמחה שלמה לוי
 זצ"ל

גליון מספר 52, פרשת ויצא (שנה ב'), תשע"ו

* * *

התלקטות לאבן אחת – אכפתיות וותרנות זה לזה

בפנקסו שנשא דברים באירוע מסויים ופגש שם את רבי דב צבי... וכנראה שכבר שם החלו להירקם ביניהם קשרי ידידות..)

לאחר פטירת חתנו כבנו הגאון המופלא רבי חנוך זצ"ל, התמסרו שני הצדיקים הגדולים הללו לחינוכם וטיפוחם של נכדיהם המשותפים, שצמחו לתלמידי חכמים ועובדי ה', ששמן הולך לפנייהם ועדיין לגאוני ישראל.

והנה, בשנים האחרונות היה הגרד"צ תשוש וחלש מאד, אך גם בעצם נוכחותו גרם להשראת השכינה בתוכו, ועתה בהסתלקותו – פנה זיוונו, הודנו והדרנו. אוי נא לנו כי חטאנו.

לפי"ז כאשר ביקשו האבנים 'עלי יניח הצדיק ראשו' הכוונה שכל אחד טען שהוא הראוי להשראת השכינה.

וזה מרמז שגם י"ב השבטים – שיש להם י"ב דרכים שונות בעבודת ה' כמוש"כ הקדמונים – יתקוטטו ביניהם איזו היא הדרך הנכונה ביותר, ועל מי ביניהם 'יניח הצדיק ראשו' ותשרה השכינה.

וכך פירש אאמו"ר זצ"ל בתוך מכתב:

... קשה מאד לצאת דעות המפלגות אשר נפשי תמיד קץ בהם במפלגות ובחברות, ותהי האמת נעדרת - שנעשו עדרים עדרים, אם אפילו כוונתם לשמיים, הלואי שיגיע השעה שהאבנים לא יתקוטטו זה עם זה וכ"א אומר עלי יניח צדיק את ראשו, רק שיתלקטו לאבן אחד, ועמך כולם צדיקים.."

[מה שכתב 'ותהי האמת נעדרת שנעשו עדרים עדרים, הוא מדברי הגמ' בסנהדרין צ"ז ע"א "מאי ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רב: מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה", והמפרשים ביארו שהוא לשון בריחה, שמתפזרים בעלי האמת עדרים עדרים והולכים למדבריות ולמערות, אבל אאמו"ר הליץ בלשונו הזהב שכאשר האמת 'נעדרת' לעדרים עדרים, מפלגות וקבוצות, אזי היא נעדרת ואיננה...]

ג.

אין חסרון במריבת 'עלי יניח צדיק ראשו' אם יחד עם זאת מתאחדים כולם לאחד

והנה, שואלים העולם, מה הועיל שנהפכו האבנים הקטנות לאבן אחת גדולה, הרי עדיין יתקוטטו חלקי האבן זה עם זה על איזה חלק מהם יניח הצדיק את ראשו.

(א"ה, ובתי הנבונה **מרת לאה תחי'** פתחה פיה בחכמה והשיבה שכאשר מניח ראשו על אבן אחת גדולה, נחשב כמניח ראשו על כל האבן, וכמו המניח ראשו על הכר שאינו נחשב כמונח רק על חלק מסויים מן הכר אלא על כולו. עכ"ד.

השכינה' להיות גבוה יותר מן 'השמים' (ולשונו היה – במקום שהשכינה שורה, שם הוא ה'מזרח'...) עד שכאשר מגיעים המלאכים אליו מן השמים נחשב שהם 'עולים' אליו, וכאשר הם חוזרים בסולם אל מקומם בשמים נחשב שהם 'יורדים' בסולם!

וכן מבואר ברש"י בתחילת הפרשה 'ויצא יעקב מבאר שבע – לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה'

ותמה ב'קהילת יצחק' הרי כבר בסוף הפרשה הקודמת נזכר בתורה שיצא יעקב מבאר שבע אל לבן, 'וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם', ולמה שם לא רמזה התורה שעשתה יציאתו רושם.

ותירץ, שזה אין צריך לומר שכאשר הצדיק לבדו יוצא מן המקום יציאתו עושה רושם, שהרי הפסידו בני המקום את ההשפעה והתועלת רוחנית שהיו רגילים לקבל ממנו, אך כאן חידשה התורה, שאף שבסוף הפרשה הקודמת – לאחר יציאתו של יעקב – כתבה התורה שבעקבות יעקב יצא גם עשיו מן העיר 'וילך אל ישמעאל' לקחת את בתו לאשה, ואם כן היה מקום לומר, שממילא לא יורגש במקום שום הפסד רוחני, שהרי כנגד מה שהפסידו את השפעת יעקב לטובה – 'הפסידו' ג"כ את השפעת עשיו לרעה, ואם כן בסך הכל 'התקזז' ההפסד שביציאת יעקב עם הרווח שביציאת עשיו, למרות זאת הדגישה התורה שיציאתו של יעקב הצדיק עשתה רושם על המקום, פנה הודה פנה זיוה פנה יקרה.

הרי לנו, שהסיבה שהצדיק מרומם את מקומו, אינה רק משום עצם השפעתו הישירה מתורתו, מתוכחתו וממעשיו וכו', אלא אף כאשר השפעה זו 'מתקזזת' עם השפעת הרשע שהגיע עמו, מכל מקום עצם נוכחות הצדיק גורמת להשראת השכינה על מקומו, וביציאתו מסתלקת הודה זיוה והדרה של העיר.

וזהו שאמרו חז"ל 'קשה סילוקם של צדיקים יותר משריפת בית אלקינו', והיינו משום שבהסתלקותם מסתלקת גם השכינה ששרתה עליהם. ולכן, אף הצדיקים שהיו חולים וחלשים בשנות זקנותם, ולא היתה להם השפעה ישירה על העם, מכל מקום בעצם קיומם ונוכחותם גרמו להשראת השכינה.

א"ה, השבוע (תשע"ו) עלה בסערה השמימה מחותנו של סבא זצ"ל, רבינו דב צבי קרלינסטיין זצוק"ל, אשר היה קשור אליו בעבותות אהבה (ומעניין הדבר, שכבר כמה שנים קודם שנשתדכו ביניהם, ציין סבא זצ"ל לעצמו

אך כאשר קרובי משפחה או שכנים משתדלים לא להתראות ולהיפגש זהו ח"ו וכו').

= כמה נאים הדברים למי שאמרם, שהיה סבא זצ"ל ממש אבן שתיה מאוחד עם כל שבטי י-ה, והיו כל השבטים והעדויות, על שלל חוגיהם ודעותיהם, כולם רצויים ואהובים אצלו, וכשהיה שומע על מחלוקת בין החכמים והיראים היה נאנח ומיצר ע"ז הרבה.

והיה משתבח תמיד שבברית מילה שלו (שהיתה בבית החולים ביקור חולים) נפגשו רבותינו הגראי"ה והגרי"ח, ומנהל בית החולים נתרגש מאד מההזדמנות שנפגשו שניהם ולקח אותם יחדיו לסיור באגף החדש של בית החולים, ושמח סבא שכבר מלידתו הרבה שלום בעולם.

פעם אחת הוסיף לי, שבאמת המקורבים ביקשו שלא יפגשו שני הגאונים זה עם זה, ולכן 'סידרו' שהראי"ה יגיע לשמש כסנדק בשעת הברית ואילו להגרי"ח הודיעו על שעה מאוחרת יותר.. אלא שהראי"ה היה מטבעו 'עילוי' וגאון ולא היה מדקדק בזמנים.. ואילו רבי יוסף חיים היה מסודר ודייקן כמנהג בני הונגריה.. וכך נתגלגל הדבר שכאשר הגיע הראי"ה לברית כבר המתין שם רבי יוסף חיים..

אותם 'מקורבים' היו בטוחים שבגלל חילוקי הדעות החריפות צריך להיות גם חילוקי לבבות ה", אבל משמים נתגלגל שראו כולם כמה התלמידי חכמים מרבים שלום בעולם ונעשים אוהבים זה לזה.

עוד היה מספר סבא זצ"ל, בשם אביו עטרת ראשו זצ"ל ששמע מהגרי"מ חרל"פ בשם אביו רבי זבולון זצ"ל שבזמן שהיו חילוקי דעות בין השרף מהרי"ל זי"ע לבין רבינו שמואל סלנט זצ"ל [ב"ה וב"ש שכמעט כבר נשתכחה אותה מחלוקת מן הזכרון...] טייל המהרי"ל דיסקין עם כמה מקורביו (ביניהם רבי זבולון), ובעברם ליד בית ספר חילוני, אמר אחד התלמידים: 'הכל בגלל (שמולק'ה) וכוונתו היתה לרבינו שמואל סלנט – שכביכול בגללו נפתחים בתי ספר חילוניים. כששמע המהרי"ל דיסקין מילים אלו מיד התרחק ממנו כמתרחק מן המנודה. אותו תלמיד הבין שרבו מנדה אותו על ביזוי ת"ח, ומייד התיישב על הרצפה ועשה תשובה על דבריו...!

זכה סבא זצ"ל, שכשם שנכנס בשלום כן יצא בשלום, וביום פטירתו הגיעו להלוויתו מכל שבטי ישראל, וביניהם גדולי ישראל ותלמידי חכמים אשר לפי דברי ההמון חולקים זה על זה.. אך בהלוויתו ראו כולם את האחדות והשלום השורר בלבבות גדולי ישראל שכיבדו זה את זה והאירו פנים זה לזה..

למה נוצות הכר של יעקב לא התאחדו לנוצה אחת?...
בספר אוצר חיים הביא בשם ספר 'תורת אלחנן' ששאל:

אך העולם לא ניהא להו בתירוץ זה, מכיון דס"ל שגם לאחר שנתחברו האבנים, מכל מקום נותרה צורה של חומת אבנים סביבו ומדרגת אבן למראשותיו, אלא שכל המבנה הזה היה מחובר כאבן אחת, ממילא לא שייך כאן סברתה הנכונה של בתי תחי', כי אין כאן כר אחד גדול תחת מראשותיו, אלא מבנה שלם שחלק ממנו משמש ככר תחת מראשותיו. (ולדין משכב הזב, מסתמא אין החומה המחוברת אל המשכב נחשבת משכבו, וצריך לעיין בזה).

אמנם לשון הגמ' (חולין צ"א ע"ב) שכל האבנים נבלעו באבן אחת, ומשמע שלא היה כאן רק חיבור חלקי האבנים זה לזה, אלא נבלעו כולם בתוך אחת מהן, וכולם יחדיו היו תחת ראשו של יעקב. וא"כ שוב לא קשה מידי כלל.

אך רש"י שם פירש שכוונת הגמ' נבלעו באחת – 'שנעשו לאבן אחת', ונראה כוונתו שנתחברו יחדיו, וכנראה מקורו מדברי הבראשית רבה כאן 'נתאחו האבנים זו לזו', וא"כ שוב קשה למה לא התקוטטו חלקי האבן זה עם זה על מי יניח צדיק ראשו).

ומשיבים העולם שלאחר שנעשים לאבן אחת, שוב אין כבר ריב, כי כל אחד לא אכפת לו אם יניח הצדיק ראשו עליו או על זולתו, כיון שכולם גוף אחד, באחדות שלימה.

אכן, לדעתי נראה יותר נכון לומר באופן אחר – **שמכיון שנעשו לאבן אחת, שוב לא אכפת לך שיהיה דעותיהם חלוקות, זה אומר 'עלי יניח' וזה אומר 'עלי יניח', כי סוף סוף אין כאן פירוד אמיתי אלא חילוק דעות.**

ובפרט לפי מה שביארנו שנרמז בזה שיהיה מחלוקת על דרכי עבודת ה', על איזה מהם שורה השכינה, וכולם ליבם אחד לעשות רצון קונם.

וכבר הארכנו בזה במקום אחר שבשביל להיות כאיש אחד צריך שיהיו 'בלב אחד' אבל לא 'במוח אחד' או 'בדעה אחת', כי באמת אך טבעי ונכון הוא שכשם שאין פרצופיהן וכו' כך אין דעותיהן שוות, וכך היא דרכה של תורה, זה טוען כך וזה צועק כנגדו כך וכך, ונעשים כאויבים זה לזה, אבל מכיון שבליבם הם מאוחדים לגמרי, שוב אין כאן פירוד לאבנים נפרדות, אלא אבן אחת שלימה ומאוחדת.

[א"ה, לפעמים נפערם חילוקי דעות קשים בין בני משפחה או שכנים, וכדומה, ורבים נוטים להתמודד עם זה ע"י היפרדות וניתוק, אם השמאל ואימינה כו', משתדלים לא לפגוש זה את זה בשמחות ואירועים, וכך לא נקלעים למריבות ושלום על ישראל...]

אך לדברי סבא זצ"ל זהו אינו פתרון למחלוקת, אדרבה, זהו חיזוק המחלוקת וקיבוע ההתרחקות והפילוג המשפחתי או הקהילתי.. כי מהות המחלוקת איננה עצם חילוקי הדעות אלא הניתוק והפירוד שנגרם מכך, ועיקר העבודה היא להקפיד ולהישאר בעלי 'לב אחד' למרות היותם בעלי 'דעות מנוגדות', להשאיר אבן אחת למרות שכל חלק טוען 'עלי יניח צדיק ראשו', זהו השלום האמיתי. (כמובן שאין זה נוגע כ"כ לקהילות שנפרדות לפי השקפות עולם, שבזה אינו נובע מרצון להיפרד אלא מפרקטיקה של חינוך והנהגות איש על מחנהו ועל דגלו, אך שמחים לפגוש זה את זה ולחיות זה לצד זה,

[וזה מזכיר את דבריו המפורסמים של רבי חיים שמואלביץ על דורו של רבי יהודה בר אילעאי שהיו מתעטפים ששה בטלית אחת ועוסקים בתורה – היאך יתכן באמת שתכסה טלית אחת ששה אנשים? אלא שבאמת אם כל אחד מושך את הטלית אליו, באמת אי אפשר שהטלית תגיע לכל הקצוות, ובהכרח כולם יוותרו ערומים, אבל כאשר כל אחד דוחף את הטלית על חבירו, דואג שחבירו יהיה מכוסה, הרי ממילא כולם מצליחים בזה ומכסה הטלית את כולם...]

ד.

אבן האחדות – יסוד העולם ובית המקדש

עוד שואלים העולם מאחר שנעשה כבר נס, למה נהפכו האבנים לאבן גדולה ולא נהפכו לכר רך ונעים? [א"ה, סבא כתב זאת כ'מילתא דבדיחותא' שאומרים העולם, אך הראני אחי הגאון רבי אלימלך שליט"א שבאמת במדרש רבה פליגי תנאי בזה, דלדעת כמה תנאים נתאחו האבנים ונתחברו זו לזו, ולדעת ר' ברכיה בשם ר' לוי 'אותן האבנים שנתן יעקב אבינו תחת ראשו נעשו תחתיו כמטה וכפרנוס (כסתות)', וא"כ באמת צריך להבין במאי פליגי, ומדוע לדעת שאר התנאים לא נעשו האבנים למיטה אלא לאבן גדולה]. והעולם משיבים ועונים – **שממחלוקת, אפילו שהיא לשם שמיים 'עלי יניח צדיק ראשו', לא יכול לצאת דבר שלם..**

אמנם לדעתי נראה להשיב באופן אחר – דהנה, הרמב"ן שם כתב בהמשך דבריו "...ונעשו כולן אבן אחת, להודיע שכולם עתידים להיות גוי אחד בארץ, שנאמר 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'. ושב יעקב ללקט האבנים ומצא אותן כולן אבן אחת, ושם עליה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה שנאמר ויצוק שמן על ראשה, **מה עשה הקב"ה נטל רגל ימינו וטבע את האבן עד עמקי תהומות ועשה אותו סניף לארץ וכו' לפיכך נקראת אבן שתיה ששם הוא טבור הארץ ומשם נפתחה הארץ, ועליה היכל ה' עומד שנאמר 'והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים', ומשם נשא רגליו וכהרף עין בא לחרץ, ע"כ, ע"ש עוד.**

ונראה לי ללמוד מדברי הרמב"ן הללו, שאחרי שהאבנים התאחדו לאבן אחת, שזה מרמז על עתיד ישראל להיות גוי אחד בארץ, הרי מכוחה של האחדות יוכל עם ישראל להתקיים, ואחרי שהאבנים התאחדו אז טיבע הקב"ה את האבן עד עמקי תהומות להיות היסוד לקיומו של העולם ושל המקדש, **מפני שהאחדות היא יסוד העולם ויסוד היכל ה'.**

וכי כאשר שם יעקב בביתו כר של נוצות מראשותיו רבו גם הם הנוצות זו בזו וכל אחת אמרה עלי יניח צדיק את ראשו? וכי גם שם נעשה נס כזה שנהפכו כלן לנוצה אחת גדולה מאד?

אלא, צריך לומר, שמעולם לא עלה על דעת הנוצות לריב זו בזו, כי כל נוצה אין בכוחה לשמש ראש של אדם, ורק כשתתחברנה אלפי נוצות יחד ימלא הכר מהן וישתמש בהן האדם, לכן יש שלום בעולמן של הנוצות, כי כל אחת מכירה את ערכה.

אבל האבנים שכל אחת מהן כנראה גדולה היתה ויכלה לשמש את יעקב בעצמה, חשבו שאין להן צורך באחדות ולכן רבו זו בזו, אז בא הקב"ה ואיחד את כלן והשלים שלום ביניהן ובזה לימד אותן שאין שום יחיד יכול להתקיים בעצמו, ולו יהא שגדול וחזק הוא, צריך הוא לעזרת אחרים. עכ"ד.

ובאמת הקב"ה בירך את יעקב שיהיה זרעו כעפר הארץ, שכל אחד בפני עצמו מרגיש שלבדו הוא כגרגיר חול בודד, אבל יחד הם כוח עצום וגדול הבולם את גלי הים השוצפים למולם. [א"ה, ובזה יש לפרש ברכת יעקב 'וידגו לרוב', שיהיו כדגים המתלהקים יחדיו ללהקות עצומות של מיליוני פרטים, כדי להינצל מן הדגים הטורפים, ועי"ז הם נעשים כגוש אחד גדול וחזק שאי אפשר להם. כך ישראל ע"י התאחדותם אין הגויים יכולים לטרוף בהם חלילה].

למה ההרים לא התאחדו במעמד הר סיני?...

עוד ראיתי שואלים, שהנה גם בזמן הר סיני היתה מריבה 'עלי יניח', שכל ההרים רבו על מי יתן הקב"ה את התורה, ויש להבין למה שם לא איחד הקב"ה את כל ההרים יחדיו להר אחד גדול שיתן עליו את התורה. [א"ה, בתי מרת לאה תחי' יישבה שביקש הקב"ה לגמול שכר להר סיני דוקא שהשפיל עצמו, וזה לא יתקיים אם יתאחדו כל ההרים יחדיו].

ומיישבים, שאבני המקום ביקשו כל אחד להתבטל ולהיות תחת ראש הצדיק, לשמש לו ככר וכסת. לא היתה שם התנשאות זה על זה, אלא תשוקה של כל אחד לזכות להגיע למעלה עצומה זו, ולכן זכו להתאחדות, משא"כ ההרים שכל אחד ביקש להתנשא על חבירו שהוא יזכה בכבוד הגדול של קבלת התורה, לכן לא זכו להתאחד ולקבל יחדיו את התורה.

ובנוסף דומה יש לומר, שהאבנים לא לחמו זה עם זה, אלא כל אחד התאמץ בכל כוחו להגיע תחת ראשו של יעקב, וממילא התאחדו כולם לאבן אחת, כי כולם הצליחו להסתופף יחדיו למראשותיו.

משא"כ אצל ההרים כל אחד דחף ודחק את חבירו, שלא יהיה בקבלת התורה, ועי"ז הצליחו כולם לדחוף זה את זה, ורק הר סיני שלא דחק ולא נדחק נותר לקבל את התורה...

"שמעו נא שרי קודש, כה אמר טיטוס: לשוא טרחתי להביא מרומי כמה סוללות לירושלים, כי היהודים בעצמם כל אחד סוללה לחבירו".

ולפי"ז מובן היטב למה לא נהפכו האבנים לכר וכסת אלא לאבן דוקא, כי נעשו אבן שתיה, אבן יסוד לבניין העולם ובית המקדש, המושגות על האחדות והשלום.

ובזה יש לבאר שיטת רבי נחמיה שנטל יעקב ג' אבנים והתאחדו לאחד, כי בא לרמז שאבן השתיה נעשית מג' אבנים שמתאחדים בה – תורה עבודה וגמ"ח, כי עליה עומדים ג' עמודי העולם, וכנגדם נעשית האבן לאבן פינה לג' מקדשות שנבנו עליה, אבל כל זה בתנאי שיתאחדו האבנים, כי בלא שלום ואחדות נפל כל הבניין.

א"ה, והנה הספורנו כאן כתב על הפסוק 'ויפגע במקום' – ענין המקום הוא מקום ללון אורחים שהיה מתוקן אז בכל עיר ועיר ברחוב העיר.. 'ויקח מאבני המקום' – שהיו מוכנות שם לאורחים לאכול ולשבת עליהם, עכ"ד, והלא דבר הוא שדווקא מקום הכנסת אורחים נעשה בית המקדש, ודווקא האבנים הללו נתייסדו לאבן השתיה.

ונראה הביאור כמו שאמר סבא זצ"ל שהשלום והאחדות היא היסוד לבניין העולם והמקדש, ולכן דוקא במקום המיועד להכנסת אורחים זרים שאינם מוכרים לאיש, הוא המסמל את האחדות האנושית שעליה אפשר לבנות עולם, עולם חסד יבנה.

והנה, מבואר בגמ' שבתי הכנסיות היו מזומנות להכנסת אורחים, ולפיכך תיקנו בהם הלכות מיוחדות לזה, לקדש על היין בביהכ"ס [וזהו ג"כ טעם המנהג להדליק נרות חנוכה בביהכ"ס כמוש"כ הב"י מהכלבו], ומוכח שזהו חלק מצורת ביהכ"ס שמצויים בו אורחים שאוכלים וישנים בו, (ולכך גם כאשר אין אורחים מ"מ לא נתבטלה התקנה, עי' טוש"ע סימן רס"ט). ולפום ריהטא הוא דבר זר, למה ייעדו את בית הכנסת, שהוא מקדש מעט, למקום הכנסת אורחים. ולפמש"נ נראה דמקור המנהג מפרשתנו, שבית המקדש נתייסד דוקא במקום הכנסת אורחים, וא"כ גם בתי כנסיות שהינם מקדש מעט נקבעים במקום הכנסת אורחים דייקא. כי השראת השכינה היא במקום של אחדות וגמילות חסדים, שע"ז מושגת האחדות והשלום כמוש"כ סבא זצ"ל בדברי הרמב"ן.

למה בשעת העקידה לא התאחדו האבנים תחת יצחק
והנה, ראיתי שואלים, מדוע כאשר שכב יצחק על המזבח בשעת העקידה, לא התאחדו אבני המזבח לאבן אחת. הרי בודאי גם שם התקוטטו האבנים 'עלי יניח צדיק ראשו'.

ונראה לי לבאר עפ"י מה שביארנו בפרשת תולדות שיצחק היה צריך לעשות פירוד בין הרע לטוב, ולכן נולדו לו יעקב ועשיו, ע"ש באורך, ולכן אצל יצחק לא היתה מעלה שכל אבניו יתאחדו, אדרבה, עבודת יצחק היתה מידת גבורה

ונראה דהרמב"ן לשיטתו שפירש בפרשת תולדות שג' הבארות שחפרו עבדי יצחק היו כנגד ג' בתי מקדשות, ונראה מדבריו שם שהבארות הראשונים – שהם כנגד שני בתי המקדש הראשונים – לא היה להם קיום מפני שלא היו בשלום ובאחדות אלא נקרא שמם 'שטנה' ו'עשק', אבל בית המקדש השלישי יתקיים בו 'ולא רבו עליה' שכל העמים יעבדוהו שכם אחד באחדות גמורה, ולכן יהיה לו קיום לעולם. כי האחדות היא יסוד הקיום.

ויש לציין לדברי המהר"ל בנצח ישראל פכ"ה: "...כבר נשאלנו על זה [ע"י גוי אחד] מן האומות, באמרם כי אתם אומרים כי ישראל הם האומה הטובה, ואם כן איך משתוקקין אל הרע תמיד. ולא [רק] שהם חפצים ברע למתנגדים להם בדתם, רק כי [גם] אותו אשר הוא עמיתו, עמו בתורה ובמצות, מבקש רעתו ולא טובתו, והתורה אמרה "ואהבת לרעך כמוך". ואולי אתם מפרשים, [לועג הגוי], אשר הוא כמוך במעלה ובמדריגה - תאהב אותו. וכל אחד רואה עצמו שהוא יותר במעלה, ולכך אין צריך שיאהב את אחר, עד כאן שאלה שלו.

ושאלה זאת היא שאלה קדומה מן האומות על ישראל. ובאמת דבר זה הוא גנאי נגד האומות, כאשר תראה בכל האומות שאין מדה זאת נמצא ביניהם.

וזאת תשובתנו על דבר זה:

מה שאין האומה הזאת באהבה האחד עם אחיו, הוא עצם הגלות, שהפריד השם יתברך את חבור שלהם, וחלקם והפיצם. ומאחר שחלקם והפיצם, דבר זה גורם גם כן שיהיו מחולקים בדעתם. שאם לא היו מחולקים, לא היה מקויים בהם הפיזור והפירוד - אותם שהם אחד, ולב אחד להם. ואם יש להם לב אחד ביחד, אין כאן פיזור בין האומות. כי מה שיש להם לב אחד, הוא מחבר אותם יחד, וגזירת השם יתברך שיהיו מחולקים. ודבר זה הוא מתחייב פיזור ופירוד לבביהם. שאם היה האחד שמח בגדולתו וחפץ בשלוות של אחר, וכי היה זה פירוד, לא היה זה פירוד, רק חבור לגמרי. עכ"ד המהר"ל.

הרי שהמריבה והמחלוקת אינה 'תוצאה' מן הגלות, אלא היא עצמה 'מהות' הגלות, שנפרדו לאבנים שונות המחלוקת ביניהם 'על מי יניח צדיק את ראשו', וזהו יסוד החורבן, כי אין הבניין השלם עומד אלא על השלום והשלימות.

[א"ה, ויש להוסיף את מה שכתוב בספר הקדמון 'שבט יהודה' ממגורשי ספרד, מדברי יוסיפון בדבריו אל מגיני חומות ירושלים:

מוכח שדווקא האהבה היא זו שמביאה לידי תוכחה, שהרי מצוות התוכחה נכתבה בתוך מצוות האהבה ככתוב 'לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכיח תוכיח את עמיתך.. לא תקום ולא תטור את בני עמך, ואהבת לרעך כמוך', הרי שדווקא מתוך שהוא אוהבו ואינו נוטר בליבו שנאה הוא מגיע לידי תוכחה אמיתית, כי אכפת לו ממנו וכואב לו טעותו.

= לפנינו דוגמא מביקורתו המפורטת של רבי אריה זצ"ל לספר 'אנו ובעלי חיים' שתיאר את מסורת השחיטה בעם ישראל בסגנון 'פתוח' קצת (תוך השוואה למסורות של עמים אחרים וכו'), אף שכוונתו היתה לשם שמיים - להסביר עי"ז לציבור הרחוקים את השקפת המסורה בצורה מודרנית ונגישה...:

"עברתי מעט בין הבתרים.. אשר רכש בכשרונותיו הגדולות וביגיעתו העצומה משך שנים.. בודאי כוונתך רצויה ומפעלך כביר, אמנם אודה ולא אבוש כי חסר לי הידיעות בזה כי ידוע לכבודו כי לא רב אנכי היודע בעניני איסור והיתר, ולא חכם היודע בעניני מדעים, ולא סופר איש כמוך.

הנני רק הזכות שלי ששמשתי ת"ח גדולי ישראל זי"ע. בכל זאת ירשני נא כבודו להעיר על איזה דברים שנתקל מבטי בהם בהסתכלות ראשונה..

..בפתח דבר כתבת להביא לציבור הקטיגור והסניגור בצורה אובייקטיבית. היתכן? איך אפשר לדבר בענין קדוש זה בצורה אובייקטיבית, המשמעות הפשוטה של זה: אני מוסר לך שתי הדעות כמו שהן ואתה הקורא תחליט איזהו הנכונה? על מי לסמוך שיכריע? כי הנושא זה שכל עוסק בו צריך זהירות יתירה שגם אדם דתי המאמין בה' ובתורתו הק' אם אינו גדול בתורה אפשר חלילה להכשל בלי משים. א"כ על מי לסמוך שיכריע אם לא לחכם ומבין מדעתו בהרבה מקצועות התורה.

אמנם צריך למסור גם את דעת המתנגד ולפעמים אפילו דעת המשמיץ בצורתו הנכונה, אבל התשובות צריכות להימסר בצורה הולמת שתסתורנה בצורה החלטית את הקטרוגים ודברי בלע שנאמרו עפ"י רוב משונאי ישראל, בבחינת 'ודע מה שתשיב וכו'.

.. כתב כבודו 'עם כינון המוסדות הדתיים והאזרחיים בצאת ישראל ממצרים הופקדו אהרן הכהן וזרעו לשמור את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח, אומנות השחיטה והבדיקה נעשית מונופולין של ממלכת כהנים'.

תמה אני מאד על ביטוי זה, המונח ממלכת כהנים נאמר בתורה על כל ישראל בכלל ולא רק על הכהנים. ונמלכד זאת} הרי ידוע לך ששחיטה כשרה בזרים וגם נשים כשרות ג"כ, אם כי בתוס' קידושין פרק ב' דשחיטה צריכה להיות במיוחדים זה דוקא לכתחילה אבל בדיעבד כשר, תוספות

להפריד הטוב מהרע, כדי שישאר רק יעקב לבדו שמיטתו שלימה.

אמנם אצל יעקב אבינו שכל י"ב אבניו היו זרע קודש, אז היה צריך מידת האחדות, להתאחד כל האבנים לאבן אחת בלא שום פירוד.

וזה שייך למה שהבאתי כמה פעמים מדברי אחי הגאון רבי חיים יעקב זצוק"ל שמעלת האחדות היא רק בתוך עם ישראל אבל האחדות בין ישראל לגויים יכולה לגרום רק לנזק, שהרי ישראל נמשלו לאש והגויים למים, וכל האפשרות שהאש תחמם ותרתיה את המים בשלהבתה ובחומה הוא רק ע"י שמפרידים בין המים לאש ע"י הסיר, אבל אם המים מתערבים באש אין הם מתחממים ממנה אלא מכבים אותה. ולכן אצל יצחק לא נתאחדו האבנים תחתיו, כמו שביארנו.

ה.

אחדות אמיתית מביאה לתוכחה מתוך אהבה כנה

ולפי דברינו לעיל יש להוסיף שהאחדות הנצרכת ליסוד העולם והשראת השכינה, אינה תלויה באחדות הדעות אלא באחדות הלבבות, ואדרבה, עדיין כל חלק וכל שבט טוען 'עלי יניח צדיק ראשי', אך כבר אין כאן התקוטטות ומריבה אלא גיוון וריבוי דרכים ודעות בעבודת ה'.

ויש להוסיף, שאדרבה דוקא האחדות האמיתית שבלבבות גורמת לתוכחת אהבה, שלא להחריש בראותו את חבריו טועה בדרך, כי אין האחדות גורמת שלא יחלוק על חבריו, אדרבה דוקא בגלל האחדות הוא מלא באכפתיות ודאגה למחות ולהתריע..

בספר 'תורת יצחק' מתפעל מכך שיעקב אבינו הגיע למקום זה, ומיד כאשר ראה עוולה ועושה החל להוכיח את הרועים שלא הכירים 'הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה כו', וכמו שפירש רש"י: אם שכירים אתם לא השלמתם פעולת היום.. ובספורנו כתב על זה 'הצדיק ימאס את העוול גם כן אצל הנכרים, כאמור 'תועבת צדיקים איש עוול'.

וזהו מידת 'עז כנמר' שלא חשש שיאמרו 'האחד בא לגור וישפוט שפוט.. אלא נעמד בעזות דקדושה והוכיח אותם שלא יפסידו את הבעלים, שלא היה מוכר ליעקב כלל!

שמעתי אומרים שאאמו"ר זצ"ל לא היה מוכיח את החוטאים מתוך אהבתו אליהם, וזהו אינו נכון, אדרבה, בתורה

חולין התחלת מס', וכ"ש הבדיקות שאין זה כלל מד' עבודות הקרבנות.

ודי עבודה הי' להממלכה גדולה זו של כהנים כשהיו מבצעים לכה"פ את העבודות הכשרות רק בכהנים כגון ההולכה הזריקה וההקטרה, ולמה להעמיס עליהם גם השחיטה והבדיקה, אולי גם השחזת סכינים?..

ובכלל אין מונופולין בתורה, ענין קדושת הכהנים ושבט לוי אין זה מונופל ואין זה משטר של קסטות והלא ידוע מה שפירש רש"י על הפסוק בוקר ויודע ה' את אשר לו כך אמר משה וכו' בוקר נאמר 'ויבדל אלקים בין היום וכו' ונאמר 'ויבדל אהרן לקדשו' כשם שאין אתה יכול להפוך ערב לבוקר כך ענין של קדושת אהרן זה יצירה מיוחדת מהקב"ה.."

1.

קפדנותם של אבות – תוכחה מפיסת

מה הסימן לזה שהתוכחה נובעת מן החיבור והאהבה ולא מחמת השנאה והקינטור?

כאשר רואים שהמוכיח אינו מקפיד וכועס על החוטאים, אלא אדרבה מוסיף בתוכחתו ברכות ואיחולים מקרב לב, אות הוא שתוכחתו נובעת מאהבה אמיתית.

וכן אמרו במדרש רבה ובתנחומא בפרשתנו: "קפדנותם של אבות ולא פיוסם של בנים, ראה מה אמר יעקב ללבן בחרות אפו – לא אמר לו אלא 'מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי' אתה סבור שמא מכות או פצעים יהיו שם – אלא דברי פיוסים. יעקב מפיס את חמיו, כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך. ואילו דוד בפיוסו שלא אבה לשלוח יד בשאול כתיב 'כי אם ה' יגפנו או יומו יבוא'. עכ"ד המדרש. הרי שתוכחתו של יעקב הייתה בדרך פיוס. [א"ה, והמשגיח **רבינו מאיר חדש זצ"ל** הוסיף שבאמת מה יצא לבסוף מקפידתו של יעקב, שהגיע לבן מזה לידי ברית והבנה, אבל אילו היה מדבר עמו ככעס מי יודע לאן היו מגיעים הדברים...]

ויש להוסיף שכך גם תוכחתו יעקב אל הרועים היתה בדרך פיוס, שהקדים ואמר להם 'אחי, מאין אתם וכו' ורק אחרי שנכנס איתם בדברי ידידות הוכיח אותם על העוול שעושים בעצלותם.

= וכן היה דרכו של רבי אריה להקדים ולסיים בדברי שבח וקריבה, כמו במכתב הנ"ל (שהעתיקתי רק חלקו מקוצר הזמן).

2.

'להודיע שכוחו גדול' – אכפתיות ודאגה לזולת

לעומת יעקב, היו רועי חרן דוגמא לריחוק ואדישות, כלל לא היה אכפת להם מהפסדו של האחר, והעדיפו לרבוץ בנחת ולהמתין לחבריהם, וממילא אין פלא שבאמת לא מצאו בקרבם כוח לגלול את האבן מעל הבאר..

ואילו יעקב אבינו כל כך היה אכפת לו מהפסדו של האחר ומטובתה של רחל, עד שמכוח רצונו העצום לסייע לזולת הצליח לגלול לבדו את הסלע.

בזה ביארתי מה שכתב רש"י 'ויגש יעקב ויגל – כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיע שכוחו גדול', והקשה לי הרב זייצ'יק מאי נפקא מינא לנו מכך שהיה כוחו הפיזי של יעקב גדול, וכי זהו מעלה אמיתית הראויה לציון.

והוא ביאר על פי דברי הגמ' בכתובות דף ס"ב שהאנחה שוברת גופו של אדם, ומחלישה אותו בדרך, ופעם אחת הלכו יחדיו יהודי ונכרי בדרך ולא הצליח הנכרי לילך בקצב המהיר של היהודי, והחליט להזכירו את חורבן המקדש כדי להביאו לידי אנחה ולהחליש גבורתו בזה עיי"ש, ולכך בא הכתוב לומר שעל אף כל הצרות שעברו על יעקב ונאלץ לגלות מבית אביו ונבזז כל רכושו בדרך מכל מקום לא נחלש מגבורתו כי היה בטחונו חזק וממילא לא בא לידי אנחה ודאגה.

ואני אמרתי ליישב לפי דברינו שבאה התורה ללמדנו כמה היה אכפת ליעקב מההפסד של השני ומטובתה של רחל עד שמכוח רצונו העצום הצליח לגלול בקלות את האבן כמעביר פקק מן הבקבוק..

וכדברי הפייטן 'יחד לב וגל אבן מפי באר מים', שכוחו העצום לא נבע מתכונת גופו אלא מכוונת ליבו שהיה כולו מרוכז ('יחד לב') בטובתו של הזולת.

= שמעתי שפעם אחת פרצה שריפה גדולה בראד'ין והחפץ חיים הציל בגופו בגבורה גדולה כמה ספרי תורה מתוך הלהבות.. והכל תמחו איך יכול היה בעל גוף חלש כזה לעשות כך, וזהו מחמת כוח הרצון הגדול שהיה לו להציל הספרי תורה שעורר בו כוחות עצומים ועלומים.

וכבר סיפרתי על אאמו"ר זצ"ל שקם ממיטת חוליו להשכין שלום בין איש לאשתו, והרופא אמר שזהו מעל דרך הטבע שחולה במצבו יכול להסתובב לבדו שעות רבות בלא תמיכה.. כי האכפתיות הגדולה שהיתה לו מזולתו עוררה בו כוחות גדולים להתגבר על חולשתו כארי..

ח.

הצדיק 'מקריב' את מעלותיו מחמת זהירות מפגיעה בזולתו

האכפתיות הגדולה מצרתם של בני מקומו הביאה אותו לקבוע זמן בכל יום לדאוג לשלומם ובריאותם!!

וכך מצאנו בפרשתנו, שנשא יעקב אבינו ב' אחיות אע"פ שנוהר לקיים את כל התורה, וכבר תמהו בזה רבותינו איך עבר על איסור נישואי ב' אחיות.

וראיתי ביאור נפלא, דהנה, שמירת התורה קודם מתן תורה לא הייתה חובה כמובן אלא מעלה מיוחדת של האבות הקדושים, ולא רצה יעקב לצער את רחל שלא לנושאה, ולהפך הבטחתו אליה לקחתה לאשה, בשביל לקיים העניינים הנסתרים והגבוהים. **דכל המעלות הנשגבות אסור להם לבוא על חשבון פשטות ההלכה שלא לעשות עוול וצער לזולתו.**

מי שאכפת לו מאחרים, 'מקריב' את ההשגות וההידורים שלו בשביל טובת אחרים, וכמו שהבאתי לעיל מגדולי ישראל שהיו מבטלים מתורתם בשביל לעסוק ולטרוח בטובתם של ישראל.

והנה כבר נודע, שבבריתו של סבא זצ"ל חפץ רבי אריה זצ"ל לקרותו 'שלמה שמחה', ע"ש הלשם והאור שמח, והראי"ה זצ"ל אמר להקדים שמחה לשלמה, בעבור שתורת הנגלה קודמת לתורת הנסתר. וכוונתו כנ"ל דאסור להקדים את הנסתר הגבוה על פני פשטות הנגלה.

ומה מאד נתקיים הדבר בסבא זצ"ל דאע"פ שהיה בבחינת 'שלמה' בשלמות גדולה, ובהתעסקות ברזין עילאין, לחשים וסגולות, מופתים ועניינים, בכל זאת היו עיניו פקוחות ואזניו קשובות לרחשי לב זולתו שלא יתגלגלו ממעשיו הגדולים שום צער לאיזה יהודי חלילה. כי כל ענייני 'הנסתר' אסור להם להיות על חשבון הפשטות והנגלה..

ט.

רץ כצבי – מעלת הוותרנות ושבירת רצונותיו

אותה תחושת איכפתיות של 'כולנו אבן אחת גדולה' שמביאה את האדם להוכיח בפיוסים את החוטא, היא גם זאת שגורמת לו לוותר לשני ולמחול על כבודו שלו ורצונותיו האישיים בשביל טובת זולתו..

וכבר הזכרנו מה שאומרים העולם שלאחר שנהפכו האבנים לאבן אחת, שוב אין ביניהם שנאה ותחרות וכל אחד מוותר לחבירו 'עליך ניח צדיק את ראשו'..

וראיתי בספר 'תורת יצחק' שכתב בשם הסבא מנובהרדוק זי"ע לבאר מעלת 'רץ כצבי', שהצבי כאשר הוא נמלט אל תוך היער מן הציידים, מסתבכים קרניו המסועפות בין ענפי

בזה נבין באופן נוסף מה שאמרו חז"ל 'יציאת צדיק מן המקום עושה רושם, פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה', וכבר הבאנו את הערת הקהלת יצחק שהלא כנגד יציאת יעקב לקחת אשה מבנות לבן יצא ג"כ עשיו לקחת אשה מבנות ישמעאל, וא"כ אף אמנם שמחד גיסא התמעטה השפעת הצדיק על המקום אבל הלא מאידך גיסא התמעטה גם השפעת הרשע, ובסך הכול לא היה שינוי במצב הרוחניות בעירם.

אכן לדברינו יש להבין שאין שום יחס בין ההשפעה של יעקב לטובה לבין ההשפעה של עשיו לרעה, כי הצדיקים מלאים באכפתיות לאנשי דורם ומקומם, הם מתפללים עליהם וטורחים בטובתם בלי שיעור, ומה זה לעומת האדישות של עשיו...

סיפר לי גיסי הגאון הגדול רבי אליעזר פלצינסקי זצלה"ה שהחזון איש תיאר פעם כמה הוא מרגיש את צער הגלות האיום, שהרי מתיקות התורה כל כך עצומה שקשה מאד להתנתק ממנה אפילו לרגע אחד, והנה מחמת צרות הגלות צריך הוא להקדיש כמה וכמה שעות לשמוע מצוקות אנשים ונשים, להתפלל לברך ולייעץ בעצה טובה, ולשמש אוזן קשבת למצוקותיהם, אלו הם יסורי הגלות – אמר החזון איש – אכן יש לקבלם בשמחה כי צריך האדם להפקיר את עצמו לטובת הכלל.

ויש להוסיף על זה את המעשה על החזו"א שכאשר ישב שבעה על אמו, הגיע ר' ירוחם וורהפטיג לנחמו, והחזו"א אמר לו שהוא שרוי בצער גדול, הגיב ר' ירוחם – בודאי, הלא הוא אבל על אמו הצדקנית, ענה החזו"א שאין כוונתו לזה אלא לצער שאינו יכול ללמוד בימי האבלות, לשאלת ר' ירוחם – והלא יש סוגיות שמותר ללמוד בימי האבלות, השיב – אבל אני עתה באמצע סוגיא עמוקה ויש לי צער גדול שאיני יכול להגות בה...

הרי לנו כמה היה לו צער מהפסקת תלמודו, ואף על פי כן היה מבטל שעות ע"ג שעות בשמחה ובמאור פנים בשביל טובת הכלל! זוהי האכפתיות העצומה של הצדיק מבני דורו.

שמעתי מאמור רבי אריה זצ"ל על הגאון רבי ראובן מדנבורג זצ"ל רבו של הראי"ה זי"ע ומגאוני דורו, שבנו הצעיר שהיה עליו וצדיק נסתלק בדמי ימיו, קודם פטירתו ביקש מאביו שיבטיח לו שלאחר מותו יקבע עבורו סדר לימוד משניות לעילוי נשמתו [א"ה, כנראה הכוונה לכל ימיו, גם לאחר י"ב חדש], ענה לו אביו – בקשה גדולה ביקשת ממני שאיני יכול למלאותה, כי זה יפריעני מסדרי לימודי הקבועים!! ע"כ שמעתי מאבא זצ"ל.

והנה, לעומת זאת שמעתי מהרב וולק (?) על הגאון רבי ראובן הנ"ל שהיה כל יום טורח ומברר ומתעניין מי חולה בעירו על מנת להזכירו בתפילתו.

הרי לנו שאע"פ שלא היה מסוגל להפסיק מסדריו אפילו בשביל בנו אהובו שנסתלק בדמי ימיו, בכל זאת –

היתה יכולה ללדת ולא היתה זוכה להעמיד אף מקצת מן השבטים, ורק ע"י המעשה הגדול שעשתה זכתה בשכרו להפקד בבנים ולהעמיד שבטי-יה, נמצא **שרחל באמת לא ויתרה והפסידה בשביל אחותה כלום**, אדרבה, בזה היא הרויחה את כל עולמה.

ולא רק את עצמה הצילה בוויטורה, אלא אף את כל דורות צאצאיה הצילה בזה, שבזכותה ישוּבו בניה מן הגלות לגאולת עולם, כמו שאמרו בפתיחתא דאיכה רבתי (אות כ"ד): 'באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם, מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי ככי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתוב (שם) כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וגו' וכתוב (שם) ויש תקוה לאחרייתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם, עכ"ל המדרש.

הרי לנו שבויטורה לא הפסידה רחל כלום, אדרבה בכך הצילה את עצמה ואת עם ישראל לנצח נצחים!

זהו כמו הדוגמא שהבאנו על מרוצת הצבי, שבזה שהוא שובר את כבודו וגאווותו הוא מציל את עצמו מן הציידים ויכול להמשיך לרוץ בחופשיות ובעונג בין עצי הבשמים (עי' רמב"ן שמות ל, כג). כך המוותר שמשבר את קרניו ואינו מתעקש להלחם ולהסתבך באחרים, מרוויח מכך דרור וחופש ישועה והצלחה.

מעשה נורא על כלל זה שאין מפסידים מוויטור והבלגה ראיתי ב'ילקוט לקח טוב' [שצ"ן שהוא עפ"י מקור נאמן]:

האילנות, מה עושה הצבי? אינו מנסה לשבור הענפים, אלא משבר את קרניו וממשיך במרוצתו...

כך האדם כאשר קרניו – כבודו וגאווותו מסתבכים באחרים, והוא נתקל ומסתבך באחרים, אל ינסה להפעיל כוח עוד ועוד כדי לשבר את 'העצים' שהסתבך בהם ולהמשיך הלאה, כי בזה לא יועיל מאומה, שאח"כ יסתבך בעוד אילן ועוד סבך, וכל ימיו יהיה במלחמה ובהתעצמות...

במקום זאת – על האדם לשבור את קרניו שלו! על ידי שישבור את מידותיו וקרניו ממילא לא יהיה לו שום עיכוב וסיבוך בין האילנות הצפופים ביער החיים...

[א"ה, שמעתי פעם ממורי המחנך הבלתי נשכח **רבי חנוך סגל הי"ד** דוגמא לזה, מקופים (מזן מסויים) שהציידים מניחים להם קופסאות שקופות שבתוכם אגוזים ובטנים, ובדפנות הקופסא ישנם חורים קטנים שיכולים הקופים להכניס בהם את ידיהם בצמצום גדול.

הקופים, בראותם את האגוזים משחילים ידיהם בדוחק לתוך הקופסא וממלאים אותם בחופן אגוזים, אך כמובן שכאשר כף ידם מלאה אגוזים אין היא יכולה לצאת מן הנקב הקטן שבקופסא...

הקופים אינם מוכנים לשבור את תאוותם, והם מתעקשים לנסות שוב ושוב להוציא את ידם המלאה מן החורים הזעירים... וכך במשך שעות הם עומדים בעיקשותם בלא יכולת לחלץ עצמם מן הקופסא... עד בוא הציידים שלוכדים אותם עם אגוזיהם בידיהם...

זוהי דוגמא לצד ההפכי מן הצבי, שאינו מתעקש ומסתבך בעצים אלא שובר את קרניו וכבודו, אך מי שמתעקש ולא מוותר על תאוותיו ורצונותיו, הוא נשאר 'תקוע' ולכוד...]

י.

מוויטור לא מפסידים!

זוהי מעלתה הגדולה של רחל אמנו, שוויטרה לאחותה על הסימנים, ובכך וויתרה על כל עולמה ועתידה, שהרי סברה שלא ישא יעקב ב' אחיות, וממילא תפסיד ג"כ את הזכות להקים ולהעמיד את שבטי י-ה, ובכל זאת גילתה כוחות נפש עצומים ביותר והעדיפה את שמירת כבודה של אחותה על פני העתיד המזהיר שהיה צפוי לה.

אמנם למדנו בפרשתנו **שלא הפסידה רחל מכך כלום**. כמו שאמרו חז"ל על הפסוק 'ויזכור אלקים את רחל – זכר לה שמסרה סימניה לאחותה' הרי שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, וכל מי שהולך בתמימות ובדרך ישרה לעולם אינו ניזוק, אדרבה, מתברר שרחל מצד עצמה היתה עקרה, ואילו לא היתה מוותרת ללאה אלא היתה נישאת מיד ליעקב, לא

אומר שהוא והסבתא ע"ה ראו בכל ימי חייהם שלא הפסידו אף פעם מהותית שהם ויתרו בשביל למנוע מריבות. פעם אחת למדתי עמו את דברי הרמב"ם הנודעים (פה"מ סוף מכות) 'מעיקרי האמונה כי כשיקיים האדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כוונה מכוונות העולם בשום פנים, אלא יעשה אותה לשמה מאהבה, זכה בה לחיי העולם הבא', ואמר לי: אצלי אולי יש את המצוה של 'ויתור', שהייתי תמיד וותרן, אולי בזה אזכה לחיי עולם הבא.

יא.

עיקר הנסיון – לא להתחרט על הוויתור לאחר זמן

והנה, יש להקשות למה המתין לה הקב"ה כ"כ הרבה זמן עד שזכר לה את וויתורה ופקדה בפקודת ישועה ורחמים, הרי מעשה מסירת הסימנים התרחש בזמן נישואי לאה, ולמה דוקא עתה זכר לה ה' חסד זה.

והביאור, דהרבה פעמים יכול אדם להתרומם לזמן קצר לדרגה גבוהה, ולעשות איזה מצוה גדולה כמו ויתור גדול לזולתו וכדומה, אבל עיקר המבחן הוא האם יחזיק בויתור זה לאורך זמן, ולא ינחם על זה, [וכמו שביארנו לעיל פרשת חיי שרה שלכן השטן הבהיל את שרה להמיתה לאחר העקידה, כדי לגרום לאברהם אבינו להצטער על העקידה, שנתגלגל מזה מיתת אשתו, וזה היה הנסיון העשירי הגדול מן התשיעי, להחזיק במעלת העקידה לאורך זמן, ולא להצטער ע"ז למפרע].

והנה, קודם 'ויזכור אלקים את רחל' כתוב שאמרה לאה לרחל 'המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני', והיתה רחל יכולה להתקומם ע"ז הרי אני עצמי ויתרתי לך וגיליתי את הסימנים, ואפילו הכי החזיקה במידתה, ולא עלה על דעתה להתחרט או להצטער על ויתור זה, ולכן מייד 'ויזכור אלקים את רחל' שמסרה סימניה לאחותה.

בעניין זה, סיפר סבא זצ"ל על אמו הצדקנית צפורה חנה ע"ה [אשר גדולי ירושלים היו מכנים אותה בהערצה 'אחת האימהות'], שלאחר מות אמה ע"ה שימשה את אביה זצ"ל, וכאשר נפרדה ממנו לעלות לארץ ישראל [לאחר שנשא אשה בזו"ש], העניק לה – כאות הערכה – את שרשרת הפנינים שהייתה שייכת לאמה האהובה.

לאחר שהגיעה זקנתנו ע"ה לארץ ישראל, שאלה אותה אחותה הרבנית פראנק ע"ה [שעלתה כמה שנים קודם לכן ארצה], האם היא יודעת מה בדבר שרשרת הפנינים של אמם, אשר עז חפצה לקבלה שיהיה לה למזכרת אהבה, ותיכף השיבה זקנתנו ע"ה 'אבינו שלח שרשרת זו עמדי כדי למסרה לך', והעניקה אותה לה ברוחב ליבה.

רבינו חזקיהו מדיני זי"ע בעל ה'שדי חמד' סיפר פעם לאחד מבאי ביתו שבצעירותו לא הצטיין בכשרונות מיוחדים, מעייני החכמה נפתחו לו כשהיה מבוגר יותר בגלל מעשה שאירע לו, ומעשה שהיה כך היה:

בהיותי אברך צעיר לשנים, סיפר בעל השדי חמד, למדתי בכולל אברכים שהחזיק גביר גדול בביתו על חשבוננו, לא נמנית אז על בעלי הכשרונות הגדולים שהיו בכולל אך שקדתי על תלמודי ועשיתי חיל. אחד מבני החבורה שנתקנא בי יזם עלילה שפלה עלי, הלך ושיחד את המשרתת הערבית, אשר היתה באה בכל בוקר לנקות את ביהמ"ד, שתוציא עלי שם רע ותפרסם ברבים שכאשר היא משכימה לבוא לביהמ"ד ע"מ לנקותו אני מפתה אותה למעשים לא צנועים, ואכן בוקר אחד הגיעה המשרתת ומיד בכניסתה לביהמ"ד הרימה קול צעקה והאשימה אותי בהתנהגות בלתי צנועה, מיד התקהל שם קהל רב והאשימו אותי בצביעות, חירפו וגידפו אותי, והיה חילול ה' גדול מאד. לא יכולתי לשאת את הבושה האיומה ונאלצתי לברוח משם. ראש הכולל לא האמין לדברי הערבית ופיטר אותה ממשרתה.

לאחר תקופה מסוימת, כאשר כלו דמי השוחד מכיסה, באה אלי הערבית והתחננה לפני שאסלח לה על העוול הנורא שגרמה לי, היא הבטיחה לי שהיא תלך ותפרסם ברבים את כל האמת ותאמר שהיתה זו עלילת שוא, וכי אחד האברכים שיחד אותה בממון כדי שתפרסם את העלילה, והוסיפה ואמרה הואיל ופרנסתה אינה מצויה בידה היא מבקשת ממני שלאחר שהיא תטהר את שמי אבוא ואשתדל למענה אצל בעה"ב שיחזירה לעבודה.

ברגע זה אמר בעל השדי חמד זצ"ל עמדותי בפני התלבטות נוראה: מצד אחד שמחתי על ההזדמנות אשר לה ייחלתי כל הזמן ששמי יטוהר מהאשמה הנוראה והכל יבוא על מקומו בשלום, וכמעט נעתרתי לבקשתה, אך באותו רגע צצה בי מחשבה הפוכה: הרי חילול השם גדול כבר נגרם ועכשיו אם יתפרסם הסיפור האמיתי יצא שוב חילול ה' אודות התנהגותו המבישה של האברך, ולו עצמו יגרם עלבון נורא, מוטב א"כ שאמשיך לסבול חרפתי בדומיה עד יעבור זעם בלבד שלא לעורר מהומה מחדש.

ההתלבטות היתה קשה מאד, המחשבות התרוצצו במוחי ובכל רגע שיניתי דעתי עד שהחלטתי לפנות אל המשרתת ולומר לה: מה שהנך מבקשת שאשתדל אצל בעה"ב למענך מסכים אני לעשות, אולם אני אוסר עליך באיסור גמור לספר לאיש את דבר השוחד והעלילה.

באותה שעה שקבלתי את ההחלטה הקשה אשר עלולה היתה לסכן את כל עתידי בעולם התורה, סיים בעל השדי חמד, הרגשתי איך מעיינות החכמה נפתחים אצלי. במקום הנזק שהיה צפוי מהחלטתי זכיתי לסייעתא דשמיא במידה בלתי מצויה אשר הביאתני עד היום.

א"ה, רעיון זה היה שגור על לשונו של סבא זצ"ל בכל עת, והיה תמיד מעורר לאמר 'מוויתור לא מפסידים!', רחל חשבה שהיא ויתרה, באמת היא רק הרויחה! ותמיד היה

האחדות המזוייפת שכאילו קוראת לשוויון והגינות, אך באמת מסתרת מאחוריה אדישות וריחוק.

הנה בפרשתנו השתמש לבן הרמאי בטענות של חוק וסדר, שוויון והגינות, כדי לעשוק ולרמות... 'לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה' בטענה זו ביקש לרמות את יעקב... וכן בהמשך הפרשה הראה עצמו כאוהבם וביקש לנשקם ולהיפרד בשירים ובכינורות, אך באמת בליבו היה שונא ומבקש לעקור את הכל... זהו איננו שלום ואחדות... טובה תוכחת אוהב מנשיקות שונא...

ושמעתי מאאמו"ר רבי אריה זצ"ל דאיתא במדרש שלאחר שנפרד מהם לבן שלח מכתב לעשיו להודיעו שיעקב שב למקומו, כדי שיצא לקראתו וילחם בו, הרי לנו מהי 'ישרותו' של לבן, בעל החוק והסדר...

ומצאנו כעין זה במדרש תנחומא דברים ג: "כשהלך יואב להלחם עם ארם נהרים, יצאו לקראתו, אמרו לו: את מבני בניו של יעקב ואנו מבני בניו של לבן, והרי התנאי שלהם קיים דכתיב (בראשית לא) עד הגל הזה וגו' [אם אני לא אעבור אליך... ואם אתה לא תעבור אלי... לרעה], כששמע יואב כך חזר אצל דוד, אמר לו מה אתה אומר הרי תנאי שבועת יעקב, מיד הושיבו סנהדרין... למדוהו ואמרו לו: באמת כך היה התנאי, אלא שהם עברו תחלה, בלעם הרשע לא כך אמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב וגו', וכושן רשעים לא שעבד בנו שנאמר ויעבדו בני ישראל את כושן רשעים וגו', הם הרשיעו עלינו שתי רשעיות, כיון שהורו להם סנהדרין כך חזר עליהם והרגם".

הרי שלבן ובניו ביקשו להקפיד על החוקים והבריתות, כביכול רוממות היושר בגרונם, אך באמת הם עצמם באו להלחם ולהשמיד אותנו, וכמו שאמר אאמו"ר זי"ע שכבר מיד לאחר כריתת הברית כבר שלח מכתב אל עשיו כנגדנו...

בשבת ויצא שנת תשל"ב דברתי שהממשלה דורשת להתנהג באחדות ובשמירת הסדר הציבורי בזמן שהיא עוסק בפיצול העם ובפירודו ע"י ממזרות וניתוחי מתים ומיהו יהודי, ועוד. וכן בעניין יהודי גרוזיה [שעלו מברית המועצות והשלטון פיזר אותם בעירות וכפה עליהם חינוך ממלכתי וחילולי שבת], וכאשר מבקשים היראים למחות ולזעוק על זה, צועקים ראשי הממשל שהם מפלגים את העם ומסיתים אותם זה בזה. והרי זה ממש כלבן שתחת כסות של חוק וסדר רצה לרמות ולעשוק את יעקב... אך באמת אדרבה דוקא בעלי האחדות והשלום הם אלו שצריכים באכפתיות ובכאב לזעוק ולמחות!

ואמר סבא זצ"ל שכל ימיה הייתה מרת צפורה חנה ע"ה רואה את אחותה ע"ה ענודה בשרשרת זו, ולא עלתה על דעתה איזה מחשבת חרטה או צער על ויתורה הגדול, וזהו כמו שנתבאר במעלת רחל שיעקר העבודה להמשיך הויתור לאורך זמן בלא להנחם ולהצטער ע"ז.

הוסיף ע"ז נכדו חביבו רבי אריה רפפורט שליט"א שהנה ידוע תמיהת העולם הן אמנם שרחל היתה וותרנית ושתקה ללאה כאשר אמרה 'המעט קחתך את אישי', אבל עדיין קשה על לאה אמנו עצמה איך אמרה כך לאחותה שהעניקה לה ברוב חסדה את הנישואים הללו.

ומבארים העולם, שרחל מסרה את סימניה ללאה כמסיחה לפי תומה, באופן שלא כלל לא ידע שהיה כאן וויתור מתוכנן מדעתה! וכל ימיה לא ידעה לאה – שרחל הקריבה עבורה קרבן עצום כל כך!

ואמר רבי אריה רפפורט הנ"ל שבדרך כלל כאשר אדם מוותר ויתור גדול לחבירו לכל הפחות יש לו 'תשלום' והנאה מכך שהשני יודע ומעריך כמה הוא וויתר עבורו... אבל כאן לא ידעה לאה כלל על ויתורה של רחל...

וכן זקנתנו הצדקת צפורה חנה ע"ה כלל לא ביקשה שתדע אחותה מוויתורה עבורה... כי לא עשתה זאת בגדר 'הנותן מתנה לחבירו' – צריך להודיעו, אלא כדבר טבעי וכנה – היה אכפת לה באמת מטובת אחותה אף יותר מטובתה שלה!..

(ואמר רבי אריה רפפורט הנ"ל ששמע מנכד גיסה הגאון רבי צבי פסח פראנק זצוק"ל שעל מעשה זה בעיקר היתה כוונתו במש"כ עליה במכתבו המפורסם 'לא מצאתי דוגמתה בימינו אלה, והרי היא כאחת האמהות: שרה רבקה רחל ולאה')

והנה, קברה של רחל אמנו מסוגל ביותר לקבלת התפילות כי היא מעתירה על בניה... והיינו כי מידת הוותרנות היינו כמה אכפת לה ומרגישה בעצמה את צערן של השני, וממילא יכולה לתבוע ולהפציר עבורם... וכמו שאמרו בקינות ובמדרשים שכל זכויות האבות והאמהות לא הועילו לבשר על ישועת ישראל עד שהזכירה רחל את זכות הויתור שויתרה ללאה...

ואאמו"ר זצוק"ל היה אומר שמהאי טעמא גם קברה של אמי ע"ה – מסוגל הוא לקבלת התפילות, והיה מחשיבו ממש כמו קבר רחל...

יב.

אחדות מזוייפת – נשיקות לבן מול תכסיסי ליבו

בניגוד אל האחדות האמיתית, שמביאה לאכפתיות ודאגה לזולת, הכוללת גם תוכחה וביקורת כמו שביארנו, עומדת

